

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, MÁRCIUS 7.

62—10. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A lelkészi eskümintá.

(Folytatása és vége.)

Ha már erdélyi ref. egyházunk elfogadta a papi fogadalomra nézve azon elveket, melyeket hollandi és sweici hitrokonaink követnek: úgy meglehetné, hogy az ott használt különböző formulák közül valamelyiket — a legtökéletesebbet — átvegye. Azonban, én részemről, megelégedném azzal, hogy az elv ugyanaz, s nem tartom szükségesnek a kifejezés ugyanazonosságára is törekedni; annyival kevésbé, mert ily törekvést náluk sem látunk, s most — bár lényeges kifogás egyik formula ellen sem tehető — lehetségesnek tartom egy teljesebb, s határozottabb formula alkotását. Nézetem szerint, azon fogadalomban, vagy vallomásban, a melyet az új lelkész az egyház törvényes képviselője előtt tesz, benne kell hogy foglaltassék a lelkészi hivatal feladata egyházunk jellege, és felfogása szerint; ez pedig általánosan fejezve ki, nem lehet egyéb, mint: „**a vallás-erkölcsi élet ápolása.**“ Azt hiszem, hogy ebben mindaz, a mi papi teendő, be van foglalva. Erre közvetlenül meg kell határozva lennie azon iránynak, a melyben egyházunk, saját jellemének megfelelőleg, a vallás-erkölcsi élet ápolását kívánja; ez pedig nem lehet más, mint; „**Jézus Krisztus szellemében, és a reformált egyház alapelvei szerint.**“ Azt hiszem, ezen kifejezés legűbb, s aránylag legkimerítőbb. Igaz ugyan, hogy szorosan véve, az ezen kifejezésben foglalt meghatározás csak alakú, s nincs benne anyagilag is kimondva, hogy mit értünk Jézus szelleme alatt, és mely elveket tartunk a ref. egyház alapelveinek. Azonban, én nem is tartom célszerűnek, hogy a papi fogadalomba ezeknek anyagi kifejezését is belétegyük. Nem tartom célszerűnek egyszer ritualis szempontból. A lelkészi fogadalmat a püspök mondja elől, az ifjú lelkészek után mondják. Egy ily különös cselekvénynek nem szabad hosszasan tartani, nehogy a hosz-

szadalmasság által a léleknek időt engedjünk arra, hogy azon magasztosultságból, melyben a cselekvény alatt lennie kell, alászálljon. Pedig ez, ha a cselekvény sok ideig tart, nagyon könnyen megtörténhetik mind a fogadalmat tevőkkel, mind — s különösen — a hallgatókkal. Én részemről, a régi esküformáról, mint hallgató is, mint szereplő is, éreztem, hogy igen hosszúságos. S már most a szó alatti anyagi meghatározás, a legjobb esetben is, legalább két mondattal szaporitaná a formulát. A legjobb esetben, mondom, mert nem hiszem, hogy valaki egy mondatban teljesen és hiven ki tudná fejezni akár azt, hogy mit foglal magában Jézus szelleme; akár azt, hogy melyek a ref. egyház alapelvei; s épp ez a másik szempont, a miért a bővebb meghatározást célszerűtlennek tartom, miután látom, hogy az a legjobb akarat mellett is hiányos lenne; míg azon általánosságban, mint az általunk ajánlott alakú meghatározás veszi, teljes. Aztán, nincs miért attól tartanunk, hogy a formula így igen határozatlan, vagy igen nagy szabadságot enged az individualitásnak! Azon szabadság, a melyet e formula enged az evangyeliomi szabadság, a mely szükségképp meg kell hogy legyen ott, „a hol az urnak (Jézusnak) ama lelke (jól fordítva: szelleme) vagyon.“

Kétségkívül, ez a papi fogadalom legfontosabb és legtöbb megfontolást igénylő része. Sőt, nézetem szerint, [enynyi a lényegét általánosan véve teljesen kifejezi úgy, hogy ennyivel meg is lehetne elégedni. Ha azonban, tekintettel a régi formulára, bele akarnánk tenni, bizonyos a lelkész életére, hivatali működésére, és a felsőbbeknek való engedelmessegre vonatkozó meghatározást is, úgy tán alkalmazhatnók ezen kifejezést: „tanításomban, mint életemben, az istentől nekem adatott ajándékok szerint, isten országa eljövetelére működöm, isten látható egyháza jó rendjére, és épülésére munkálni, kötelességemnek ismerem.“ Azonban, a köteleztetés ezen részét másképpen is ki lehet fejezni, s valószínűleg

jóbban is, mint a hogy itt ajánlva van; magam is csak például hoztam fel, s örvidenek rajta, ha valaki rövidebb és praegnansabb kifejezést ajánlana, csak hogy az olynemű részletezéstől óvakodjunk, a milyent a régi formulában látunk (lásd: Dózsa Egyh. Jogt. p. 218 a 2-ik ptól a 8-ig), a mely ezen ünnepeles fogadást nagyon is ellapítja.

Hátra van még azon kérdés, hogy mily alakban történjék a köteleztetés: eskü, vagy pedig valolomás alakjában? Nem akarom itt az eskü szabados, vagy tilalmas voltáról való vitát felújítani. Az igen meszsze vezetne. Azonban, anynyt ellenmondás félelme nélkül merek állítani, hogy még azok is, kik Jézusnak a Máté V. 33—37. olvasható tilalmát a legszelidebben magyarázzák (azaz: nem veszik absolut értelemben), elismerik, hogy azon tilalom, legalább isten országa valódi tagjaira, absolut erejüleg van mondva. A keresztyénségnek, a mint Krisztus morálja szerint lennie kell (ideal), nem szabad eskünni. Ennélfogva, az eskü a keresztyénség tökéletlen tapasztalati állapotában szükséges ugyan, de csak feltételesen és ideiglenesen. (Meyer Krit. exeg. ü. Mathaus p. 138 ad h. l.) Ha a ref. egyház ezen értelmezés szerint az esküt megengedhetőnek tartja is, önmagának legalább (miután ő épp azon ideal megvalósítására törekvő társulat) tartózkodni kellene alkalmazásától, főleg azokkal szemben, kikre a maga idealis célja megvalósítását bizza; ezekről fel kell hogy tegye, hogy az ők „igenj“ök csakugyan igen, az ők „nem“jök csakugyan nem; s így ezek részéről elégnék kellene tartania egy ünnepeles vallomást. *) Azonban, én részemről, ebből elvi kérdést nem csinálnék. Ha az esküt megengedhetőnek tartjuk (tekintettel tökéletlen voltunkra), úgy azt az egyház is alkalmazhatja; ha az egyházat nem idealis célja szerint vesszük, hanem realis állapotát nézzük. Én, ennélfogva, az eskü alakba is belenyugszom, a következő feltételek alatt

a) az eskü nem istenre, hanem isten előtt tétetik. Az első kifejezésnek (istenre) nincs értelme, vagy ha van, úgy nem lehet egyéb, mint a feltételes elátkozás (consecratio); ha, például, azt mondom: „esküszöm lelki üdvömre“, ez azt teszi: hogy lelki üdvöm teszem fel rá, hogy igazat mondok; tehát = vesszen el lelki üdvöm, ha hazudok; istenről ily értelemben szólni, képtelenség. A második

kifejezés tökéletesen megegyezik az eskü helyes fogalmával, a mely szerint az isten bizonyságul hívása.

b) Az eskü ne a jövőre (a mi bizonytalan), hanem a jelenre vonatkozzék. Eskünni csak arról szabad, a miről biztos tudomásunk van. Ilyen pedig a jövőről nem lehet. Ne arra eskessék meg, hogy így, meg úgy fog tenni, hanem arra, hogy jelenleg komolyan és őszintén el van határozva arra, hogy úgy tesz. E megkülönböztetés első tekintetre tán lényegtelen szórszálhasogatásnak tetszhetik; de a tapasztalat bizonyága szerint, nagyon is fontos. Honnan van az, hogy az oly esküt, mely a jövőre vonatkozik (pl. hivatalnoki, lelkészi, házassági), minden vonakodás nélkül leteszi mindenki, s aztán megszegik oly sokan, s a meg nem szegőkrül is el van ismerve, hogy nem az eskü tartja vissza őket; ellenben, még a legelátalkodottabb lélek is borzad esküt tenni le arra, a minek ellenkezőjéről biztos tudata van? Ez onnan van, hogy az első esetben leteheti az esküt gépiesen a nélkül, hogy lelkiismerete (erköltudata) akár helyeslőleg, akár elítélőleg nyilatkozzék; míg az utóbbi esetben lehetlen elnyomni annak ítéletet mondó szavát, s ha hamisan esküdött meg, úgy már az ítéletet is keblében hordja.

c) Ezen átkozódó formula helyett: „isten engem úgy segéljen“, tétessék a sokkal keresztyénebb fohász: „kérem istent, segéljen meg erre.“

A papi köteleztetés formulája lenne e szerint: „Én lelkiismeretes vallomást teszek (vagy, ha tetszik: esküszöm) isten és az ő gyülekezete előtt, miszerint komolyan és őszintén el vagyok határozva, hogy lelkészi hivatalomban a vallás-erkölcsi élet ápolására töreksem, Jézus Krisztus szellemében, a reformált egyház alapelvei szerint; tanításomban és életemben — — — sat. (mint fennebb), kérem istent, segéljen meg erre.“ *)

Legyen szabad, még magára a szertartási cselekvényre tennem egy pár megjegyzést. Első megjegyzésem vonatkozik a térdeplésre. A kéznek főre tétele szükségessé tesz bizonyos térdelő állást; csak-

*) Akár, állhatna csak ehnyyiből: „Én . . lelkiismeretes vallomást teszek isten és az ő gyülekezete előtt, miszerint komolyan és őszintén el vagyok határozva, hogy lelkészi hivatalomban az istentől nekem adatott ajándékok szerint a vallás-erkölcsi élet ápolására, s így isten országa eljövélére töreksem Jézus Krisztus szellemében, a reformált egyház alapelvei szerint. Kérem istent, segéljen meg erre!“ K. Ö.

*) A mint láttuk, Sweichban és Hollandiában nincs is divatban az eskü. K. Ö.

hogy elég volna a fél-térde ereszkedés, s ez is zsámolyra. Így van ez Magyarországon is. Az egész térdelő helyzet a térdelőnek oly kellemetlen, hogy a helyzet kellemetlensége merőben elvonja lelkét a megható cselekvénytől; a néző közönségre nézve is aesthetikusabb benyomást tesz a feltérdelés.

A második megjegyzésem vonatkozik a szertartás végével énekeltetni szokott versbe (-rimekbe) szedett **hitvallomásra**. Ez, ha még oly költői volna is, a milyen lapos próza, még akkor sem lenne helyén. A vallomás már meg van téve, nem énekel, hanem a mint illik, szóval. Itt, a dolog természete szerint, oly éneknek van helye, melyben a felavatott ifju lelkészek, és a gyülekezet együtt kéri istent, hogy a tett fogadásban a fogadást tevőket megtartsa.

* * *

A zsinati határozat a kibocsátási formula megváltoztatását is magában foglalja. Valóban, a régi kibocsátási formula épp oly sürgetően igényli a változtatást, mint az eskü forma. Én erre nézve egy nagyon is gyökeres újítást lennék bátor ajánlatba hozni, azt t. i., hogy az egész állandó formulához kötött kibocsátás maradjon el. Nincs annak semmi igazolható alapja. Hogy a püspök az actus végén néhány buzdító, bátorító, a tett fogadást szívékre kötő szót szóljon: azt nagyon helyén látom. Csakhogy, ezt nem kell állandó formulához kötni. Ez elvonná a legszebb formulának is becsét. Azt hiszem, hogy legtöbbször a szentelési beszéd megadná tárgyát ezen püspöki szózatnak.

Dr. Kovács Ödön.

A népiskolai vallástanításról.

(Folytatás.)

Állításomnak kétkedőleg hiában mond akárki ellene; mert nem a légből beszélek én most, hanem hosszú éveken át vitt gondos megfigyelés, és lelkiismeretes észlelés nyomán elvont tapasztalásomat mondtam ki csak.

A népiskolai vallástanításnak tehát a modern theologia színvonalán állani, s a paedagogia tantétéleivel egyezőnek kell lennie. Hogy ebben a tekintetben mozgása biztos legyen, még közelebről megjeleljük azt, hogy a vallástanító a bibliát folytonosan tanulmányozva, ismerje egészen, s tanulmányait, a szent történeteket úgy válogassa meg, hogy semmi olyat ne tanítson, a minék a vallásos-erkölcsi jellem-képződésre befolyása nem lehet. Az olyan szent történeteket, melyek a zsidó nép történeteiben vannak ugyan, de valami vallás-erkölcsi jelentésük nincsen, el lehet mondani, el lehet olvasatni, de azokon a tanító nem mulat. Mintha növendékét egy szépen mivelt kert gyönyörű virágaival akarja megismertetni a nevelő, s

mezőn és réten kell átmennie: figyelmezteti utjában is a minden lépten látható virágokra, de nem tölti azokon idejét, hanem siet a kertbe, s ott teljes gyönyörűséggel adja át magát szép tanulmányának.

Biztosan elvezérli a tanítót eljárásában az, ha tisztában van a vallástanítás céljával; s azt úgy, a mint értekezésem elején kifejtettem, folytonosan szeme előtt tartja. Tisztában levén azzal, hogy ő nem a zsidó nép történeteinek, s nem a vallásra tartozó tantételeknek betanítására indult el, hanem arra, hogy a gyermekek szívét a vallásos-erkölcsi érzéseknek, az isten-félelemnek, ember-szeretnek, evangéliumi jellemnek megtermésére alkalmas jó földde elkészítse, örökké tudni fogja, hogy mit válasszon, s adjon növendéke elébe.

Mint hogy azonban a vallástanítás akármily sokoldalról, s akármily világosan fejtegetjük is fel annak kezelési módját, örökké a legkényesebb tárgy fog lenni; s mint hogy a vallástanítók mindig igen különböző fokán fognak állani az e tekintetben szükséges képzettségnek: ez okokból a vallástanítás helyes kezelésének feltétele jó vezér- és tankönyv. Jó tankönyv, mely ezen cím alatt: *vallás-erkölcsi olvasó könyv* magában foglalja az ó és új szent történeteket, gondosan, tervszerűleg dolgozva úgy, hogy a gyermekek azt olvasgatva, már tanító nélkül is érzik azoknak hatását szívében. Jó vezérkönyv, mely a tanító kezébe való, s nem azt adja elő csak, hogy ezt, azt a szent történetet miképpen kell elmondani, eltanítani; hanem azt, hogy az a szent történet a bibliából innen van kivéve, a zsidó nép történeteivel ezen összefüggésben van, istennek az emberiség vallásos nevelése körüli intézkedésében ilyen helyet foglal el sat. úgy, hogy ez a vezérkönyv a tanítónak egyszersmind bibliaismertetés is.

Itt van magyarázata annak, hogy én külön bibliaismertetést nem vettem föl rendszerembe. Sokkal sikeresebbnek tartom azt, hogy a tanító — vezérkönyvből jól ismervén a bibliának ide tartozó helyét — midőn tanít egy szent történetet, s néhányszor elolvasták már azt a gyermekek tankönyvükből: előveszi a bibliát, maga kikeresi s maga felolvassa abból is azt a szent történetet. Hathatósabb a benyomás is, de mellékesen jól megismerkednek a gyermekek a bibliával is.

De itt kénytelen vagyok nyíltan kifejezni azon kívánságomat, hogy mulhatlanul a bibliából kihagyassanak az erkölcsi érzést sértő kifejezések. S e végre, a bibliának új kiadása eszközöltessék. Én magam tanítom a vallást, s mai napig abban a kellemetlen helyzetben vagyok, hogy tanítványaim kezébe csak az új szövetséget adhatom; s nem egyszer jöttem zavarba a miatt, hogy egy-egy érdekes ó szövetségi szent történet felolvasásakor kérték tőlem át a bibliát, s nem mertem oda adni.

Ezen kívánságomban, gondolom, igazat adnak nekem. Mindenesetre azonban tiltakozom az ellen, hogy valaki arra a gondolatra jöjjön, olvasva ezt, miszerint én is úgy vélekedem a bibliáról, mint György Aladár röpirata nyomán sokak, kik nyílt tiszteletlenséggel tapodják meg ezen szép könyv tekintélyét. Távol legyen! Én éppen ellenkezőleg, azt

moum, hogy ez a könyv kellene hogy vezérkönyve legyen az életben minden embernek; s szívére kötöm minden tanítónak, hogy tanítványának szívében a biblia, s az abban foglalt vallás-erkölcsi életre tartozó életképek és tanítások iránti benső tiszteletet felkölteni, s erőssé tenni: tartsa feladatának; mert valódi evangyeliomi szabad, nemes, szép jellemet fejteni ki a világon, egy könyv sem tud oly biztosan, mint a biblia, helyesen tanítva és használva.

Ennyiben tartottam most szükségesnek, és időszerűnek, a vallástanítás felőli véleményemet nyíltan kimondani. Egy nagy hézag van ebben, mindenki észreveheti t. i. nincs szélesebben kifejtve az: hogy vallástanításunknak a modern theologia színvonalán kell állani. Ezt részletezni egy heti lapban nem lehet; de az nem is multhatlanul szükséges, hogy részletesen kifejeztessék. A vezér és tanítókönyvek majd tényleg kimutatják azt, a mit én itt úgy is csak szóval mondhattam volna el.

— Ezek szerint, vallástanításunk kezelése ez lenne: miután a gyermek az első és második osztályban olvasókönyveiből apróbb erkölcsi példákat, melyek szülők iránti háláról, testvéri szeretetről, szegények iránti könyörületességről, igazmondásról sat. szoltak, eleget tanult; a harmadik osztályban kezdi az ó szövegségi szent történetekkel, az úgy nevezett, vallástanulást, s folytatja fel az osztályokon, míg a kimutatott renddel bevégzi. A tanító az arra határozott órán a szent történetet elolvastatja két-három gyermekkel, azután maga elmondja, s mondás közben a

mint olyan dolgok jönének elő, melyeket a gyermekek magyarázat nélkül nem érthetnek meg, azokat megmagyarázza; a hol olyan dolog jó elő a szent történetben, hogy egyenesen rá lehet abból mutatni isten gondviselésére, bölcsességére, szeretetére sat. rá is mutat azokra, s így magyarázva, s figyelmét a gyermekeknek, a hol lehet, mindig istenre irányozva, végig megyen az elébe vett szent történeten. Akkor még egyszer elmondja egyszerűen, oly formán, a mint kívánja, hogy a gyermekek elmondják. Ekkor felszólítja őket: nem tudná-e valaki elmondani? Mindig lesz ki elmondja. Ha egy-kettő elmondja: előveszi a bibliát ezen szóval: „lássátok meg, mikint van leírva ez a bibliában“, s azonnal nagy figyelem között felolvassa. S erre így szól: mily szépen adja elő a szent könyv ezen szép történetben azt, hogy pl. a jó isten a benne bizó embert soha nem hagyja segítség nélkül; s még azt is, hogy ha olykor szenvedést küld is ránk a bölcs atya, abból is végre jót hoz ki részünkre, ha békében viseljük el a szenvedést“ sat. sat. Ezzel vége a tanításnak. Tegye föl most ezt a kérdést: „ki nek van kedve elmondani még azt a szent történetet?“ s mind mondani fogják. Ő csak hallgassa, útasitgassa, hogy helyesen, értelmesen beszéljenek. Kérdezni, hogy mit tanultál belőle; mi innen a tanúság sat. nem kell. Elég, ha ő maga azt, egyszer szépen megmondotta; majd megmondja még, mikor az, vagy más ilyen szent történet előjön, s az így megteszi hatását.

Demeter Sámuel.

(Vége következik.)

TÁRCA.

„Könyvismertetés.“

(Protestáns egyházi beszéd-tár. Szerkeszti Margócsi József, irsai evang. lelkész. IV. kötet. Pest. 1871. Petrik Géza.)

(Folytatása és vége.)

„Mi a legszebb ékesség, a nyomoruság napjaiban?“ e kérdésre Győry e három szóban ad feleletet: „összvetartás, alázatosság, háladatosság.“ Alapige Luk. 17. 11—19. Melegség, életből merített képek jellemzik e beszédet. Nem elkoptatott, ódon eszmék összvetoldozása ez. Szerző az ellentéteket találóan tudja szembeállítani. Festése élénk, megkapó. Beszédének egy-egy passusa néha csupa kérdésekből áll, de nem ok nélkül veti azokat oda, mindig van valami olyan bennök, melyre a feleletet a hallgató mintegy önmagából érzi ki. Irályán némi modorosság uralg ugyan, mely az író nevét az előtt elárulja, hogy a beszéd végén megpillantottuk volna; de ez soha sem válik sértően különcökéssé. A mondottak némi igazolásául, az irályra vonatkozólag, álljon itt e passus: „Hogyan tud az ember szólni akkor, midőn kér! S jaj, hogyan felejt el a beszédet akkor, midőn köszönni kellene! Kért, és adtál; könyörgött, és tettél; esengett, és nyujtottál; rimánkodott, és segítettél. Hát a köszönet hol maradt? Hol az ajk, mely hálát rebegjen; hol a szem, melyben hálaköny csil-

logjon; hol a kéz, mely áldólag nyuljon feléd?!“ Szép nyelven, meghatólag van előnkbe festve e néhány sorban a hálátlanság. Horváth Sándor „Keresztyén ember nem aggódhatik felettébb a jövő miatt“ tárgyú beszéde nem állana alól a középszerűség mértékén, ha az utolsó részt nem hagyja csonkán, s a végére idézett Berzsenyi verse helyett tovább viszi, sőt befejezi a fejtegetést. „A halál, mint jóltevő“, ugyancsak Horváth Sándortól. Luk. 7. 11—17. verseire alapítva. Felfogásunk szerint, a textus egyetlen szavából sem érzik ki ez eszme. Nem értjük, hogy a halál szó egy maga, miként szolgáltatott okot szerző előtt arra, hogy itt jóltevőnek deklarártassék; hiszen, azon történetnél, mit a textus beszél elő, a halál éppen nem volt jóltevő. Az utolsó rész ennél is csonkán van hagyva; sőt jó formán elkezdve sincs; az egész utolsó részre 11 sor van szárvá. Mindazonáltal az egész beszéd — e szellemben is — figyelemre méltó. „A keresztyén békesség, egyik legszebb ékesség“ feliratu beszédnél ismét Győry nevével találkozunk, s bár szívesen mulatnánk ennél is, de minthogy vele az imént foglalkoztunk, más lapra kell fordítanunk, azon megjegyzéssel, hogy örvendünk e gyaktori találkozásón. „Mivé teszi az embert az isten iránti igaz szeretet?“ Felelet: „okos, nemes keblü, és boldog emberré“

mondja Horváth S. Hogy mikint tehet valakit az isten iránti igaz szeretet „okos emberré”? Ennek megfejtését, többszöri átolvasás után, sem sikerült megkapnunk e beszédben. Azt hisszük, hogy ennek megállható érvekkel való bebizonyítása nem kis dolgot ad; mert ez, hogy valaki istent szereti, ergo, okos ember: nagyon is megvárja ám a bebizonyítást. „Ész, okosság nélkül, képzelhető-e az istennek szeretete?” — mondja szerző. Ime, saját maga cáfolja meg azon saját föltevését, miszerint az isten iránti szeretet teszen okossá valakit; mert itt, igen helyesen, az „ész” és „okosság” van alapul felvéve, a szeretet pedig csak származókul, s nem megfordítva. Az idézett dictioban fel sem teszi szerző, hogy okosság nélkül lehessen istennek szerete; s mégis nyomban rá azt kezdi fejtegetni, hogy isten szeretete teszen okossá. Ime, a consequentiának csufos ágyon tiprása! „Mi a teendőnk, ha valaki rossz véleményben van felőlünk?” E kérdésre Török József, pesti segéd-lelkész, elég ügyesen ad feleletet. De nem alapigéje — Mát. 9. 1—8. — parancsának engedelmeskedik, midőn e tárgyat veszi től alá. E tétel az általa is említett Mát. 8. utolsó verseiben feltalálható; de a 9-ik r. 1—8 verseiből nem kivonható. A megelőző füzetekben is többször találkozunk T. J. névvel, s örömmel jelezzük a mutatkozó haladást. Azonban, megvárnók egy pesti lelkésztől, hogy válogatottabb szavakkal éljen, mint a minő a „zöldeket beszél”; mert e sületlen kifejezés a bohoskodók, frivolok szájába való. „Nagy hatalom a bűn, s gazság; nagyobb az erény, s igazság.” Mát. 22. 2—14. alapján, írta Zelenka Dániel. Kőrmön font beszéd. — „Hol van a mieink iránti szeretetnek a hatása?” Török Józseftől, alapige Ján. 4. 47—54. E tárgy közönségességénél fogva fontos, és fontosságánál fogva közönséges anynyira, hogy parányit sem csodálkozhatunk azon, ha e füzet lapozgatása közben is, most harmadszor jutunk olyan beszédhez, mely valamely oldalról a szeretetet igyekszik feltüntetni. Oly tárgy ez, melyről sokoldalulag lehet beszélni. A szeretet határainak méregetésében vannak szerző által eltalált, szép helyek. De, egészben véve, nem magaslik a teljes kerekdedség fokáig. „Az uri szent vacsorától vonakodók” Stapfer után szabadon, Mihály Elek, ref. lelkésztől. Mint-hogy e füzet többi beszéde eredeti, jobb szívvel látnánk e helyett is eredetit; anynyival inkább, mert ez szép képekben, kiváló gondolatokban, megkapó vonásokban ugy sem diszeskedik. — „Honnan van az emberben a képmutatás?” Török József e beszédében a textus — Mát. 22. 15—21 — szelleméhez hiven van fejtegetve a képmutatás, s eléggé meg van világosítva életből meritett példákkal is; de a harmadik részbe, mintegy beleerőszakolt „férfi kor gyakorlati irányá”-nak fejtegetése szükségtelen kitérés, felesleges szószaporítás. Néha nagyokat is akar mondani szerző, mint például: „balgaság tőlünk; papoktól, hogy ha egy embertárs koporsója mellett állunk, az elköltözöttre függesztjük tekintetünket csupán, holott vissza kellene mennünk az édes szülőkre, s ha van az elköltözöttten valami, annak szülőit kellene dicsérni, vagy gya-

lázni” sat. Itt legyen szabad azon föltevést kockáztatnunk, hogy ha a koporsóban fekvő „emberbarát”-nak „édes szülei” — a természet rendje szerint — előtte jóval a halál párnájára szenderültek, vajjon e halottakat szidni, nem lenne-e még nagyobb balgaság „tőlünk, papoktól?” — „Vigasztalásunk kedveseink sirja felett”, Sass Lajostól. Ez is olyanok közé tartozik, a melyekről kevés mondani valója lehet az ismertetőnek. Közepes beszéd. — „Lesz feltámadás”: 1. „Tudjátok azt meg ti bűnösök. 2. Reméljétek azt ti ártatlanul szenvedők. 3. S higyjétek ti, életben és halálban dicsőek, és vértanúk.” Irta Holles. Dacára annak, hogy felosztása igen szép, nem lehet magasb mértékkel mérni az előbbinél. Bezárja a füzetet Turcsányi Andor, püspöki egyház látogatás alkalmára készített csinos alkalmi beszéde, a „Jó szállóveszszó”-ról.

És most, a füzet végéhez érve, azon általános megjegyzéssel zárjuk be ismertetésünket: miszerint bár itt-ott hiányokkal is találkozunk, de a füzet mégis méltó helyet érdemel az olvasó asztalon; mert található benne eszmét, anyagot, melyet — mint méh a virágpont — haszonnal feldolgozhatunk. És itt hangsúlyozni kívánjuk, a mi nagyon is tőlünk hegyén ül, hogy ezt használni, csak is így lehet, csak is így szabad egy hivatását átértő lelkészeknek. Nem pedig, hogy kibetűzze belőle a sorokat, vagy éppen kiszaggassa a nyomott lapokat — még megtanulni is röstelvén — s azzal álljon hallgatói elébe; mert, fájdalom! tudunk példát ily esetekre is. Az ilyszerű vállalatoknak célja nem lehet az, hogy felpuhítsa a restség párnját azért, hogy kényelmesebben lehessen végig nyujtozni azon; hanem célja: irányt, gondolatot — egy gondolat néha tiznek a szülője — eszmét; szóval, anyagot adni a munka kézbe, hogy azt okosan felhasználva haladhasson munkájában előre!

A szerkesztő elismerő dicséretet vivott ki e vállalat megindítása és keresztül vitele által. Óhajtjuk, folytatását látni!

Az egész vállalat eredménye hat közép vastagságu kötet, ide számítva a két füzet alkalmi beszédet is. Bolti ára, a tiszta nyomatú, csinos kiállítású füzetnek egyenkint 1 frt. 40 kr. o. é.

Béke velünk!

Gönci János,
babuc-fodorházi ref. lelkész.

VIDÉKI ÉLET.

Az özvegy-árvali pénztár a kolozs-kalotai egyházmegyében.

Más egyházmegyékből csak kiszivárgott valamicske, mióta az „Erdélyi Prot. Közlöny” futja pályáját, a nyilvánosság elé; történt legyen ez személyes érdekből, vagy a közügy iránti buzgóságból; vagy azért, hogy a közönség is, legalább némi tájékozottságot szerezhessen magának.

Tőlünk, Kolozs-Kalotából, éppen semmi; vagy ha igen is, mindössze két futólagos jelentés; egyik a tavaszi közgyűlés, másik, az egyházmegyének választó-kerüle-

tekre osztásáról. Mintha mi rendszeresen óvakodnánk a nyilvánosságtól. Pedig, a mi szemeinkre is jóltevőleg hatna a világosság. Nekünk is sok oly ügyünk van, a melyek csak nyernének, ha kissé szellőztetnők.

Ám, ne markoljunk egyszerre sokat. Eshetik, kerül rá idő és alkalom. Ez idő szerint egyik legfontosabb, megoldatását legsürgősben követelő ügye vidéki papságunknak, a „kolozs-kalotai özvegy-árvai pénztár.”

Ez intézet meglehetősen régi; minden esztendőben nevededik bizonyos összeggel; célja általánosan elismerhető jótékony; és mégis, alig van tán valaki közöttünk, a ki ne panaszkodnék a roppant csekély előmenetelen, melyet ez intézet, idők óta, felmutatni bír. Miért?

Egyszer már én is fizettem valamicskét e pénztárba; igen, még pedig oly időben, hogy bátran lett volna rá idő és alkalom, tudomást szereznem annak mikénti állásáról. Azonban, nem tőlem függő okok miatt, nem mehettem rá.

Ugyanis: a mult, azaz 1871 évi tavaszi közgyűlésen, megeshetik, hogy volt szó a kérdéses pénztárról, de pénztárnoki jelentést semmi esetre sem hallottam.

Mi az oka? Nem tudom eltalálni.

Talán nem illeti e tárgy a közgyűlést? Igaz. De, e gyűlésen jelenik meg a papság a legnagyobb számban, s ha a közügyek elvégződtek, szabad a papságnak, tisztán papi körben, a maga dolgait eligazgatni.

Talán a pénztárnok nem volt kész a számadással? Meglehet. De ebben az esetben, így kell vala szólania: ezért, meg ezért nincs meg a számadás; kérek vagy két-három heti időt, akkor meglesz. Legyenek szívesek az illetők, akkor vizsgáltsák meg.

Talán, a kiknek hivatalukból folyt, nem szolították fel a pénztárnokot számadásra? Ez is lehetséges. Pedig e téren is szép példáját lehetne adni a közjó előmozdítása iránti érdekeltségnek.

Hát e sorok írója, miért nem lármázott; miért nem követelte e számadást? Tehette volna. De a midőn mást, nagyobbat is agyon hallgatnak, hiába való fáradság lett volna.

Bárminő okból történt is, a kolozs-kalotai papság nem vett tudomást özvegy-árvai pénztáráról. Kire vessünk? Több oldalról történt mulasztás. Egy pénztárnok, és különösen, ha közbizalom ajándékozta meg e hivatallal, eltekintve minden egyébtől, kötelezve van erkölcsileg, számot adni, a kezei közé tett vagyronról. Igen, még abban az esetben is, ha senki sem kívánná — önmegnyugtatósa végett. Ezt, ha elmulasztja, erkölcsi kötelességet mulasztott el. Tehát hibás volt a pénztárnok. Továbbá:

egy társulat elnöke csak akkor szolgálja igazán a társulat érdekeit, ha a társulat hivatalnokait nem csak kifelé, másokkal szemben; hanem befelé, a társulattal is szemben, kötelességük teljesítésére szorítja. Ezt, ha elmulasztja, viszont erkölcsi kötelességet mulasztott el. Tehát, hibás volt az esperes.

Igen, de egy társulatban, a hol mindenki egyenlő, csupán a rend fenttarthatása tekintetéből van első a hasonlók között; különösen, ha még ehez a szólás-szabadság is biztosítva van; mindenki azon kötelezettség alá esik, hogy

azoktól, a kiket bizalmával megtisztelt, számon kérje: vajjon, megfelelnek-e még e bizalomnak? Ezt, ha elmulasztja, viszont erkölcsi kötelességet mulasztott el. Tehát, mindenki hibás volt.

Őszintén szólva: biz' ott mindenki hibás volt. Valószínűleg az ehez hasonló eljárási módok okai a mi pénztárunk csekély előhaladásának. Pénz kérdésekben alig lehet arról szó, nem is hiszem, sok példa legyen rá, hogy így gondolkozzunk: hisz' talpig derék, becsületes ember, a másét nem kívánja; ha elkölti is, van miből megtérítenie, s azon kívül is jó barátom. Mai napság nem jóhiszemmel hanem számokkal szoktak számolni. Csupán becsületességgel, jó barátsággal vajmi kevesen elégednének meg ott, a hol pénz várnak.

Elvontan, azaz, következményeit nem számítva: csak maga a számadás fel nem olvasása, még nem főbűn; de következményeit is tekintve, papságunk a sok példából, hogy úgy szóljak, saját kárán, már tanulhatott volna. Mondják, én azokat nem tudom, hogy e pénztár alapulásától kezdve, akárhány kezen ment át, mindig roppant kárt szenvedett. Nem közbizalommal választották-e mindannyiszor a pénztárnokot? Igaz, szerencsétlenség is fogott ki a közbizalmon; de vajjon rossz akarat nem csonkította-e a közvagyonot?

Senkit sem akarok sem vádolni, sem kárhoztatni azok közül, a kik már nem élnek; a kik pedig élnek, de nem hibások, ne vegyék magukra. Örködni kellett volna mindenkinek a maga idején és gondoskodni kívált, midőn az eset egyszer már előfordult, hogy ne ismétlődhessek; nem pedig csupán arra szorítkozni, hogy midőn a kár megtörtént, akkor sópánkodjunk.

Most is elmulasztották számon kérni a pénztárt, s mi történt? Pénztárnokunk meghalt. Ki mondja meg, mikint áll a pénztár?

Hire jár, hogy pénztárunk zavarban van; igen, kárval maradt hátra. E hír igazságáról nem kezeskedem. De tegyük fel, hogy úgy van. Milyen kellemetlen meglepetés lehet az egy özvegyre nézve, ha egyszer csak így szólanak hozzá: ennek, s ennek a társulatnak adós vagy 2—3, vagy nem tudom hány száz forinttal. Ha a hír nem hazudik, ennek meg kell lenni. Na már, ki az, a ki saját elmaradható özvegyének ilyen özvegyi napokat kívánná biztosítani? Vagy ha ezt nem, ki az, a ki bárkinek is a nélkül is elég gonddal terhelt özvegyét nem átallaná ily gonddal is terhelni?

Két eset lehetséges ekkor. Vagy van módja az özvegynek a társulat követelését kielégíteni, vagy nincs. Ha van, kérdésen kívül, fizet már csak azért is, hogy a megboldogult becsületén csorbát esni, ne engedje. De elég baj az rá nézve, hogy — a legkedvezőbb esetben is — megélhetését is csak alig biztosítható vagyonkából, melyet jóhiszemmel tekintett magáénak, egy viszonyosan meglehetősen összeget szakítson ki.

Ha nincs, az még nagyobb baj. Ekkor először: nem óvhatja meg férjének nevét, mert, ha szembe nem szólanak is semmit az emberek; de annál többet háta megé; azután pedig, akármilyen szép szóval tegyük is ki, mind-

egy: kárban marad egy nemes céllal alapított pénztár, s a, mi a legsajnosabb, tán néhány özvegy sok időig, lehetőleg élethosszig marad a nélkül a néhány — anynyira szükségelt — krajcár nélkül.

Mindkét esetben, nagy baj biz' a! Pedig oly csekély fáradságba kerül eltávolítása. Oly könnyen megmenthetjük özvegyeinket az őket minden esetben érhető nyomorúságtól. Az ügy minden papunkat érdekli: az özvegy-árvai pénztár nevedekésével minden pap csak nyer, pangásával, vagy éppen apadásával csak vesz. Tehát, minden pap úgy vigyázzon rá, mint magáéra. Ennyiből áll, nézetem szerint, az egész dolog nyitja.

Jelenleg pedig tegyük meg az első lépést arra nézve, hogy hasonló eset ne következhessek be, és pénztárunk elvégre kezdjen megfelelni nagyon is jótékony célú rendeltetésének:

a) pontos számadás mellett adjuk át más kezekre;
b) helyezzük el valamely jó hitelű pénzintézetnél;
c) a már jelentkezett, részesedéssel bíró igazolt özvegyek, vagy árvák vétessenek laistromba; arányosan osztassék ki közöttük a kiosztandó kamat, de csak saját kezű nyugtára; erről a kiosztott öszszegről, valamint az egész állásáról a pénztárnak tétessék minden tavaszi közgyűlésen nyugtákkal sat. sat hitelesített számadás.

Mindezek, úgy hiszem, célszerű intézkedések lesznek. Mivelhogy más öregebb és avatottabb tolu nem fogott hozzá, szükségesnek láttam elmondani, s nagy körvonalai-ban e tervet ajánlani. Ám, ideje, hogy közérdekeinkről, melyek egyuttal magán érdekeink is, gondolkozzunk és gondoskodjunk. Hát nem volna-e az is jó, ha kitalálnók a módját, hogy miként kellene pénztárunkat biztosabb alapra fektetni?

Valler József,
mákói pap.

M. Décsé, febr. 29-én, 1872.

A falusi nép közt uralkodó rosz szokások egyikének, a halotti tornak megszüntetésére követendő példát adott a m. décséi iskolatanító, Bányai Mózes. Őt az a fájdalmas veszteség érte, hogy folyó hó 26-án leszakítá a halál kebléről első szülött gyermekét. Temetése alkalmával érezve: menynyire ellenkezik, a különben is csendes magányt kereső sziv keservével, a vendégeskedők sokszor vig lakmározása: a halotti tór lehető költségeit — 7 o. e. forintot — a helybeli ref. egyháznak ajándékozta, részint a tervbe vett torony-építés költségeire; részint az iskolás gyermekeknek kőtáblákkal való ellátására.

Nem csak azért becses ez ajándék, mert közszükséglet pótol; hanem, és még inkább azért, mert jó példával ment elől az egyházban, egy a kegyelettel ellenkező, megrogzött szokás kiirtására. Találjon vigasztalást a vallás szavaiban; találjon vigasztalást azon öntudatban, mely a jótettnek legszebb jutalma.

Midőn a fennebbi adományért, az egyház nevében, köszönetet mondok, nem tehetem, hogy kifejezést ne adjak azon óhajlásomnak: vajha, minél többen követnék e nemes

példát! Vajha, bár takarékosági és mértékletességi szempontból, megszűnnének valahára a költséges halotti tórok. És mikor különben is van elég költség, ne döntenék magukat sokan adosságba csupán azért, hogy a meglevő előtérleteknek, szokásoknak hódoljanak.

Horváth Sándor,
ref. pap.

Értesítés és félélvás.

A „Háromszéki prot. fiók-egylet“ folyó évi február 19-én hirdett közgyűlésén, a rendkívüli zordon idő (hófuvatagok) miatt, az egyleti tagok kevés számban jelenhetvén meg: a közgyűlés nem tartotta magát illetékesnek, a kitűzött tárgyak, jelesen az egyleti alapszabályok megállapítása felett végleges határozatot hozni; mindazonáltal, a bizottmány által előkészített javaslatot tüzetes tárgyalása alá vette, hogy a közelebbi közgyűlés működését megkönnyítse. Midőn ezen alapszabályokat — mint javaslatot — ezen lapok hasábjain közrebocsátjuk (Közelebbi számunkban közöljük. Szerk.), az egylet megbízásából: van szerencsénk, folyó évi március 20. d. e. 9 órára, Sepsiszent-Györgyre, a ref. tanoda nagy termébe közgyűlést hívni öszsze.

Ezen gyűlés tárgyai lesznek:

a) az alapszabályok végleges megállapítása;

b) felolvasások: unitarius esperes Kis Mihály, és ref. lelkes Demeter Sámuel aa.-i által;

c) más, az egylet életműködésének megkezdésére vonatkozó tárgyak, indítványok tárgyalása.

Sepsiszent-Györgyön, február 27-én. 1872.

Székelly Gergely,
egyleti elnök.

Révay Lajos,
egyleti titkár.

KÜLÖNFÉLÉK.

* A kolozs-dobokamegyei néptanítók egyletének választmánya közelebről igen célszerű intézkedéseket tett. Olvasó helyiséget nyitott, szép kis könyvtárt alapított, szaklapokat járat, s utolsó gyűlésében elhatározta, hogy hetenkint egyszer — csőtörökön — a tanügyi kérdések felett nyilvános vitatkozásokat rendez. Üdvözljük ez életrevaló eszmét, mely a tanügy iránti érdekeltség emelésére, kétségen kívül, jótékonyan fog hatni. A vitatkozások folyamáról, melyben oly kitűnő szakférfiak fognak részt venni, mint Indali Péter, Páál Ferenc, Várad Károly, Szabó Endre sat. rövid tudósításokat lapunk szívesen fogad el, azon reményben, hogy az adott példát a többi egyletek is követni fogják.

— A szent István társulatnak, közelebről a pri-más elnöklete alatt tartandó közgyűlése, a rendes tárgyak ellátása után, magán tanácskozmánynya alakul át oly célból, hogy az Apponyi ő excellentiája által bölesen kigondolt katolikus politikai párt kérdését megvitassa. Ez a hazai ultramontanok legfrissebb inventioja, s el kell ismernünk, hogy dolgaikban elég következetességgel járnak

el. Avagy, ha már csináltak katholikus phisikát, katholikus astronomiát, avagy miért ne csinálhatnának katholikus politikát? Igazán, gyönyörűséges állapot lesz, ha a többi konfessziók is követni fogják az adott példát, s lesz a hazában zsidó, szombatos, nazarenus, görög keleti, protestáns; nó meg, miután fel van mondva az atyafiság: unitárius politikai párt. Szegény Magyarország!

= Érdekesnek tartjuk a következő statisztikai adatokat megismertetni olvasóinkkal, melyek világosságot vetnek a poroszországi felsőbb nevelésre. Az összes állami magasabb intézetekben (gymnasium, progym., realiskolák, polgáriskolák) volt 115,630 tanuló, ezek közül 83,838, vagy is, 72,5% protestáns; 21,711, vagy is, 18,8% katholikus; és 10,081, vagy 8,8% zsidó. — Poroszország összes protestáns lakossága 65,6%; a katholikusok tesznek 33,1%-et, és a zsidók 1,3%-et. E szerint a katholikusok sokkal kevesebb tanulót adnak ez intézeteknek, mint számuktól várni lehetne; mert ugyanis: 10,000 lakósra esik 49 tanuló; ugy de 10,000 protestánsra 53, míg 10,000 katholikusra csak 28. Ez adatok elég fényesen illusztrálják az ultramontan törekvéseket, mely szerint az iskola-felügyeletet magukhoz akarták ragadni. Ám, nem mindenütt sikerül ez!

= A mint írják, Rómában csakugyan megtartották a dei-Sabini palotában ama disputációt, hogy volt-e Péter apostol Rómában? A vitát Scianelli — protestáns nyitotta meg, tagadva e tételt, s anynyira bebizonyítva, hogy Fabiani — katholikus — csak ok nélkül declamált. Éjfélig tartott a vita, mely ugy látszik, nincs inyére az ultramontan uraknak, s valószínűleg nem is fog ismétlődni.

* Döllinger febr. 28-án ünnepelte meg születése 73-ik évfordulóját. A müncheni muzeum termét ez alkalommal ünnepélyesen földiszítették. Értekezésének tárgya „a keresztyén egyházak újra egyesítése” volt. Azonban, egy ultramontan atyafi, még pedig pap, jónak látta megzavarni a kegyeletes ünnepélyt, s a szószék közelébe tolakodva, szidalmakkal illette az ősz férfit. És lón nagy zsi-vaj, mely csak akkor csilapult, midőn a szemtelen fratert „kiakolbólitották.”

* A pápa ő szentsége megint fenyegeti Európát! Közeledvén Szent-György napja, újra költözködni készül, s római táviratok szerint, csomagoltatja a levéltárt. Rosz nyelvek azt beszélnek, hogy szives meghívást kapott a hot-tentottoktól, s valószínűleg elfogadja.

238—1872.

KÖRÖZTETNEK.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben kebelezett pascali egyházközségünkben üresedésbe jött kántor-tanítói és organistai állomás.

Évi fizetése:

1. 100 véka gabona.
2. 100 veder must.

3. 6 öl, vagy helyette 20—25 szekér tűzifa.

4. Két szekér szénát termő rét, melynek fűvét az egyháztalok kaszálják, felgyűjtik és behordják.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

5. Egy köblös szántó, tavaszi vetés alá; szántják az egyháztalok.

6. 24 frt. o. é. készpénz.

7. Tandij: egy véka csős törökbuza, egy csirke; a szőlő birtokos szülőktől minden iskolába járó gyermek után 10—10 ice must.

8. Stola: énekszóval temetés 24 kr; prédikációs halott 48 kr. o. é.

Pályázati határnap ápril 10-ike.

A folyamodványok sz.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, február 28-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

257—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a zsidói leánytanítói állomás.

Évi fizetése:

1. 220 forint o. é.

2. Egy hold minden évben használható szántó haszonélvezete.

3. Tisztességes szállás, házi kerttel.

Pályázati határnap ápril 15-ike.

A folyamodványok sz.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvári, március 4-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

259—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben az erkedői levitai állomás, mely a jeleni levita lemondása következtében folyó évi ápril-hóban ürességbe fog jöni.

Javadalma:

1. 12 véka ősztetés alá való föld, melyet az egyháztalok szántanak, s a levita által adandó maggal vetnek be.

2. Egy véka törökbuza vetés, mely alá a földet az egyháztalok szántják, magot a levita ad, kapálja az ifjuság.

3. 28 véka elegy-, sőt részben tisztabúza.

4. 28 szekér fa.

5. 31 veder must.

6. 7 szekér széna.

7. A kusaly-erkedői paptól: a) egy szekér széna; b) három szekér fa; c) három kalangya (26 kérés) búza.

8. Stola: temetésért 20 kr., ha pedig búcsuztat 1 forint o. é.

9. Tandij: kezdőktől 20 kr. nagyobbaktól 37 kr. o. é.; egy véka csős törökbuza, s egy szekér fa, vagy ez utóbbi helyett 1 frt. o. é.

Pályázati határnap ápril 15-ike.

A folyamodványok sz.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, március 4-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, MÁRCIUS 14.

63—II. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 fit., félévre 3 fit., negyedévre 1 fit. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Elmélkedés elemi iskoláink felett.

A természet vizsgálók az állatok osztályozásában olyanokról is emlékeznek, melyek szárazon és vízben egyiránt megélnek, s ezért „kételtűek”-nek nevezik; azonban, annak meghatározásával: vajjon egyik elemben nem otthonosabban érzik-e magukat, mint a másikban? mind ez ideig adósok.

Az 1868-iki iskola-törvények meghozatala után ily amphibialis állapotra jutottak népiskoláink. A törvényeknek érvényt szerezni óhajtok, minden áron „községi” iskolákat akarnak létesíteni; midőn az autonómia-jokra féltékeny vallásos társulatok a „felekezeti” fenntartása mellett buzgolkodnak. Az elsőket tervek kivételében a kormány iparkodik segíyezni, bár a szükséghez mérten, csak homeopathikus adagban képes erre; az utolsók (kivéve a gazdag jövedelmű r. katolikusokat), bár mindent megtesznek a törvény kívánalmait betöltése végett, de anyagi szegénységök miatt tehetetlenek, úgy az épületek előállítására s berendezésére, mint a tanítók fizetése tekintetében az elsővel a versenyt kiállani. Anynyival tehetetlenebbek, mert habár legcsekélyebb „kormányi segély”-lyel, a legtekélyesebb iskolát állíthatnának fel, ez megtagadtatik; s így a legbuzgóbb akarat megtörik a lehetetlenség szikláján.

És mégis, a „felekezeti” iskolák felett is, a „tanfelügyelői” méltóságos intézvény folytán, ha közvetőleg is, az örökös az állam gyakorolja; s az egyházi legfőbb igazgató testületeket szintugy kényszeríti oly rendeletek kiadására, melyek az egyes „felekezeti” iskoláknak a tanfelügyelő uraktól való függését elismerve, azoknak az iskolák mikinti állásáról „három havonkénti” jelentést tegyenek. Nem amphibialis élet-e ez? Midőn egyfelől az egyházi, másfelől az állami hivatalnokok felsősége közt ingadozik a tanító; sokszor azt sem tudva: ki hát voltaképpen az ő előjárója?

Hogy a törvény intenciója — minél több értelmes fővel gazdagítani hazánkat — jó, nemes, és üd-

vós, azt a legmerevebb orthodox sem tagadhatja; de hogy e törvény a cél elérését illetőleg egyoldalú: a menyinyben ugyan erre törekvő, de részben, vagy egészben tehetetlen felekezeti iskolákat minden segíyezésből kizárja; másfelől tehetetlen, a menyinyben a községekké alakulni óhajtok szükségseit ezered-részben sem tudja fedezni azt maga a közoktatási miniszter ur sem tagadhatja; sőt a b. e. Eötvös emlékirata elég érthetően, számokkal feltüntette.

Igaz, hogy hazánkat vegyes-házasságából született tömérdek adóssága, a közös hadsereg tartásának már-már birhatlanná vált terhe a roskasztásig nyomják, s a már is milliókra menő deficittek nem igen rózsás színben tüntetik fel a jövőt; de ha csakugyan komoly szándoka a törvénynek az említett cél: az értelmes polgárok nevelése, nem látom át, sőt meg sem foghatom, miért vonja meg segíyezését az oly „felekezeti” iskoláktól, melyek alig megérezhető segély-nyújtás mellett, mind iskoláikat a törvény kívánalmait szerint rendezhetnék, mind tanítóikat fizethetnék? S ezt megvonva, ezereket fosztanak meg annak elsajátításától, mit elsajátítani maga a törvény minden honpolgártól megkíván.

Mert ha képes lenne az állam a népnevelési törvénynek, nem a haza egész területén, de bár felén életet adni; ha képes lenne anynyi ezer új iskolát építtetni, a hány hiányzik; anynyi ezeret rendezni, a menyinyi rendezetlen van; s az ezeknél sokkal többre menő tanítókat a megállapított mérvben fizetni: akkor kalap emelve egész tisztelettel, s minden utángondolat nélkül hajolnék meg a törvény előtt; mert szerintem is, a polgárok általános műveltsége teszen igazán nagygyá, és erőssé bármely nemzetet. De, midőn e törvény hozatala után már a negyedik évet számláljuk, s oly alig észlelhető áldásait látjuk a törvénynek; nem tudom, minek nevezzem azon károsan ható elvhez való ragaszkodást, mely a „felekezeti” iskolákat minden állami segélyből kizárva, de a „megintési” jogot magának fenntartva,

csak a községeket részesíti, bár gyér, de ingyen mannájában. . . .

Hogy a tanfelügyelő urak minden lehető elkövetnek a „közös“ iskola felállítására proselytákat szervezni: arra egy eclatans példát hozok fel.

Egy népes ref. egyháznak van egy három tan-szobával, s csaknem minden tanszerekkel ellátott fiúiskolája, jól dotált tanítóval; leány-iskolája bár új, de szűk, s csekély segélylyel megnagyobbítható. És a tanfelügyelő ur, csaknem két éves hivataloskodása után történt első megjelenésekor, nem azt kívánta az egyház hivei által eszközöltetni, hogy ez utóbbi, a törvény kívánalmai szerint, átídomittassék, hanem a községi előljárókat oda ambitionálta, hogy egy új községi iskolát építsenek fiuk, és leányok számára egy fedél alá; de külön udvarokkal. S miután a község egy e célra elég téres helyet felajánlott, a tanfelügyelő ur biztosította a községet, hogy a kormány az építésre szükséges összeget, 12,000, mond: tizenkét ezer o. é. forintot, minden kamat nélkül, előlegezendi, husz év alatti letörlesztésre; a szükséges tanítókat pedig folytonosan fizetendi. A jóhiszemű községi előljáróság enynyi fényes ígéret által elcsábítatva, tervet készített; a kölcsönért folyamodik, biztosítékul az évenként növekedő „v á s á r - v á m o t“ leköti; és vár — vár. Egyszer lejön a közoktatási miniszteriumtól a válasz, hogy ily „ingó“ alapra kölcsönt nem ad; s ingatlan lekötését kívánja. Ilyennel a község nem rendelkezhetvén, az ügy félbe szakadt; a tanfelügyelő ur eltűnt, és minden a régi kerékvágásban maradt; kivéve, hogy a terv készítési, s egyéb előleges költségek a községi pénztár rovásán állanak.

Már, ha a tanfelügyelő urat a községi iskolák iránti túlbuzgóság el nem ragadja; akarom mondani, ha a törvény oly szigoruan nem szabályozná eljárásában, a fennirt összeg egy tized részével a leányiskolát is átídomitni, a fiakét is teljesen felszerelni lehetett volna; s a szükségelt tanítók fizetésének az állam által történendő hordozása által egyszerre „két jó felekezeti“ iskola lesz vala; midőn így mindkettő elveszett, legalább nem állnak a törvény-szabta színvonalon.

A kárhoztatás — melylyel a közvélemény „felekezeti“ iskoláink nagy részét elítéli — nem egészen alaptalan; de ennek oka nem akaratumk, sem buzgóságunk hiányában, hanem szegénységünkben rejlik. Azonban, e szegénységünk mellett is igen sok egyházunk van, mely tanítójának több-kevesebb fi-

tést ad; és ezt pótolni, csakugyan kevesebb terhére lenne az államnak, mint egészben új fizetéseket fedezni. És a javult fizetésekre képesebb egyének is ajánlkoznának, mint most, midőn a legtöbb helyt éppen a fizetés csekély volta miatt válogatni, nem lehet; hanem, hogy éppen tanító ne hiányozzék, alkalmazzuk az olvasni, írni, és „énekelni“ tudó asztalos, timár, és csizmadia-legényeket is. . . .

Mig a gazdagságban dözslő rom. kath. klerus felekezeti iskoláit fentartja — mert birja; és a tanfelügyelő urak elnézik, hogy egy tanító alatt, fiuk, és leányok vegyesen iskoláztatnak, a törvény világos szavai ellenére; megtürik a legképesítetlenebb tanítót 80—100 gyermek mellett: addig ellentünk, szegény protestánsok ellen, minden kényszerítő eszközt felhasználnak az intés, fenyegetés fokozatain át. Hol van itt a méltányosságnak, igazságosságnak, de még a törvényességnek csak árnyéka is?

Elismerem ugyan, mint fönnebb mondám, hazánk financialis nyomorát; de hogy a milliók kölcsön vételével eszközözendő pesti sugár-út sürgősb és áldásosabb hatásu legyen, mint a népnevelés: ezt korlátolt eszemmel felfogni, nem bírom; s erős meggyőződése, hogy ha e milliók a községi iskolák mellett a „felekezeti“ segélyezésére is fordítatnának: rövid idő alatt, tizszer anynyi jó iskolánk lenne, mint van; s valamint a hazának mostoha, úgy értelmetlen gyermekei is kevesednének.

Fábián Dániel.

A népiskolai vallástanításról.

(Folytatása és vége.)

Igy megyen a szent történeteken lassan, renddel végig. Mikor az új szövetségieken is végig ment, nincs olyan vallási igazság, a mit a gyermekek ne tudnának; nincs a bibliának oly része, melyet nem ismernek; nincs szívőknek olyan része, mely meg ne volna mivelve, s mely a jónak, szépnek, a vallás-erkölcsi érzésnek megtermésére alkalmas ne volna. A gondos gazda, a jó isten, nem késik el, az így elkészített szivekbe vetni maga idejében: mi tovább csak a kikelő termés ápolására vagyunk utalva.

Itt következik, hogy a lelkipásztor a gyermekeket konfirmációra hívja s előkészíti, a mi már enynyire vitt tanulás után, nagyon kedves foglalkozás lesz. Nézetem szerint, ekkor a konfirmáció nem ad oly rendszerbe szedett kátét a gyermekek elébe, milyenek a mostaniak; hanem a konfirmációi tanítás foglalata röviden ilyen forma lesz: azon szép tanításokon, melyeket már ti Jézus életéből ismertek, megalapult a Krisztus anyaszentegyháza. Ide csatlakozott mindenki, a kit szíve ide vonzott. A kik így egyesültek vallásilag, az idő rendében megállították az istenitisztelet módját, nyiltan kijelentették az általuk üdvöseknek

vallott hitre tartozó igasságokat. Ezen megállapodásai a keresztyénségnek nagy változásokon mentek át, s ezen rázkódásoknak eredménye az, hogy ma különböző felekezetek vannak Krisztus anyaszentegyházában. A mi felekezetünk tanításai egyenesen azok, melyeket az evangéliumból, Krisztus és az apostolok tanításaiból kivett a legelső keresztyénség; s ti most ezen tanításokkal röviden megismerkedtek, hogy állásokat a ref. egyház kebelében tisztán átértvén, annak hű tagjai lehessetek. Itt aztán, előadatnék az, hogy mi mit hiszünk, s tőlünk miben különböznek a más körülünk élő felekezetek; s aztán, ezen mi hitünkre jőne a fogadástétel. A konfirmációi tanítást is nem a káté, hanem folyó tételek alakjában kell készíteni.

Konfirmáció után a vallásos eszmék fejlődésének története, s majd végül, a magyarországi protestáns egyház története igen érdekes tárgyai fognak lenni a már felnőttnél, s gondolkozni a vallásban is helyesen, értelmesen és világosan tudó fiatalságnak.

Végül, álljon itt egy pár példa, mutatványul arra, hogy milyen lenne, az én véleményem szerinti vallás-erkölcsi olvasókönyv.

A világ teremtése.

A világot a mindenható isten teremtette. Ő a bölcs atya állított elő mindent, a mit mi lenni gondolunk, és tudunk. Előállította a teremtetéseket egymásután a legszebb renddel így: legelsőben teremtette a menyinet és a földet, azaz a földet a mindenségéből kiválasztotta. A föld ekkor pusztaság és ékesség nélkül való volt, sötétség borította azt, s nem volt rajta semmi élet. Ekkor szólt az ur, hogy legyen világosság, és világosság lett azonnal. Ezután teremtett isten a föld körül egy kiterjesztett erősséget, vagy is a levegőt, gőzt és vizet. Azután elválasztotta a vizet a száraz földtől, mikor a víz folyókká, tavakká, tengerre alakult. Most az ur, hatalmánál fogva, szabályos rendet adott a világot alkotó nagy égi testeknek, s meghatározta, hogy a nap jelölje meg a nappalt és éjet, a hold világosítsa meg az éjszakát, s minden csillag rendes útját állandón tartsa meg. Ekkor a száraz föld zöldülni kezdett s tenyésző élet indult meg azon; füvek, virágok, kis és nagy fák szép renddel előállottak. Majd élő állatok népesíték be a levegőt, földet és tengert; előbb csak kisebb és tökéletlenebb állatok, azután nagyobbak, s tökéletesebbek. Végre, teremté isten legutoljára az embert, kinek hatalmába adta aztán a földet, s az azon élő teremtetéseket, azt mondván: hogy uralkodjék az ég madarain, a tenger halain, s a földön levő minden állatokon, s használja azokat a maga tökéletesítésére.

E nagy munkája a bölcs és mindenható istennek hosszú időt kívánt; mert ezred évek kellettek arra, hogy a pusztaság és kietlen föld alkalmas legyen arra, hogy rajta füvek, fák teremjenek; ezredet arra, hogy a növény élet után állati élet álljon elő; s viszont ezredet arra, hogy az állati életből kiemelkedjék az ember, a ki okos lélekkel bír, tökéletesedik, isten képét hordja magán.

Midőn a világ teremtetését halljuk, vagy olvassuk így, bámuló tisztelettel hajlunk meg isten előtt, megismerjük a világban az ő hatalmát, bölcsességét és jóságát, s önkéntelenül jó, hogy szívből tiszteljük, lélekből imádjuk őt.

— Ez lenne az olvasmány. A mint ezt párszor elolvassák, mindjárt előveszi a tanító a bibliát, s felolvassa onnan a teremtés gyönyörű leírását. Tudni való, hogy azt a gyermekek a legnagyobb érdeklődéssel hallgatják, figyelmük egészen felfokozódik a hasonlíthatatlan szép leírás hallására. S itt egyszerre felhasználja a tanító az alkalmat arra, hogy a biblia iránt a legbensőbb tiszteletet költse fel, a mi meg is lesz. Magyarozatában — mire vezérkönyvében útastást fog találni — elmondja nyíltan, hogy a hat nap hosszú időközöket jelent, a mit a tudomány most szépen kimutat; figyelmezteti, hogy az a rend, melyet a biblia előad, megfelel a tudomány által kimutatott rendszeres földalakulásnak, s a teremtetések egymásután előállításának, s mindenütt vezeti a figyelmet istennek teremtői hatalmára, és bölcsességére.

Még egy példa.

Kain és Abel.

Az első embereknek volt két fiuk, Kain és Abel. Abel szelid, jó természetű gyermek; Kain haragos, durva, kemény természetű. Abelt engedelmes magaviseletéért mindenki szerette; Kaint haragosságáért nem szerették; s ez őt Abel irányában irigygyé tette. Abban az időben nem úgy imádták az istent, mint most; hanem úgy, hogy kőből egy asztal formát, oltárt raktak, arra fát, a fára valami szép állatot: bárányt, galambot, vagy gabonát tettek; ekkor a fát meggyújtván, a rátett állatot, vagy gabonát így megégették; ez volt az ők isteni-tiszteletök, melyet áldozatnak hittak. Egyszer áldoztak, Kain s Abel is. Kain földmivelő ember volt, s áldozott szép búzával; Abel pásztor volt, s áldozott egy szép báránnyal; mert mindenki azt adta istennek áldozatul, a mi neki legkedvesebbje volt. Az áldozat alatt a Kain áldozatának füstje félre hajlott, az Abelé egyenesen ment fölfelé. Akkor nem tudtak ők semmit arról, hogy annak természetes oka van, t. i. a lég különböző sűrűsége. Kain azt hitte, hogy az ő áldozatának füstje azért hajlik el, mivel azt az ur nem kedveli, nem bocsátja magához. Ez a gondolat újra felfokozta Abel iránti irigységét: miért hogy ezt az isten is inkább szereti, mint őt; s anynyira engedte növekedni haragját, hogy vak indulatossággal Abelt kihíván a mezőre, agyonütötte. Abban a pillanatban felkölt lelkében az isten szava: „Kain, Kain! hol van a te testvéred, Abel?” Kain vad indulattal felelt vissza: „avagy, őrizdje vagyok-e én az én testvéremnek.” De tovább hangzott az ur szava így: „a te testvérednek vére hozzám kiált a földről, s mivel te azt cselekedted, bujdosó és vándorló lész a földön, a föld neked nyugtot soha sem fog adni.” Nem is adott. Soha sem tudta Kain elfeledni véres tettét. Bárhol járt-kelt, ült vagy aludt, Abel véres feje elébe állott, s fölrettentette őt, míg egykor az ur irgalmassága megszánta, s homályt vont emlékezetére, hogy többé ne üldözze az őt.

— Magyarozatban: Látjátok, mi lesz az ember sorsa, ha szelidség, engedelmesség helyett durva, vad indulatoknak ad helyet szívében. Az igaz isten tudja, látja minden cselekedetét az embernek, s a gonoszt, ki ártatlant sért, megbüntetni, nem késik el.

— Ilyen formán tanítom én a szent történeteket már régtől fogva. Előadásaim alatt sokszor nyertem fáradozomért a legszebb jutalmat, midőn láttam, hogy egy-egy meghatározható képnek érzellemmel való előbeszélése után, tanítványim között legalább egy-kettő könnyét törölte le; s midőn tanításomat oly csendességben hallgatták, hogy egy tű leesését meg lehetett volna hallani. Ilyent számtalanszor átéltem. De azt soha sem tapasztaltam, hogy világos, ész- és természetszerű előadásomon valaki megbotránkozott volna, vagy vallástanításom szabad, nyílt, határozott iránya, hallgatóim vallásos gondolkodásában valaha kételyt támasztott volna. Nem! És én teljes meggyőződéssel vagyok az iránt, hogy ha a vallástanítás így fog kezeltetni: a vallásos-erkölcsi életnek új tavasza ebből biztosan kifejlik.

Demeter Sámuel.

Nyílt kérdésre — nyílt felelet.

Rész szerint van bennünk az esméret.

I. Kor. 13. 9.

Horváth Sándor, paptársunk, e közlöny 9-ik számában nyílt kérdéssé teszi: ha az esperes egyszersmind közjegyző, vagy közügy-igazgató is, az illető egyházmegyék küldenek-e külön esperes-helyettest az egyházkerületi közgyűlésre? Véleménye szerint: igen; Szász Gerő felelete: nem.

Szász Gerő — a többek közt — azt mondja: nem lehet feltenni, hogy ha az esperes közmegnyugvásra tölti be helyét; mint közjegyző, vagy közügy-igazgató — már elárulója legyen egyházmegyéje jobb meggyőződésének. Ez igaz, mert a közjegyző, vagy közügy-igazgató mindkét tisztében egy urnak — Jézus Krisztusnak — tesz szolgálatot. De — úgy látszik — a nyílt kérdés nem ezt fürkészi, hanem azt, hogy a közjegyző, vagy közügy-igazgató, mint esperes is, egy személyben vesz részt az egyházkerületi közgyűlésben: vajjon, ez által az egyházmegyék joga nem szenved-e csorbulást? „Az egyházmegyék képviselői nem maradhatnak.”

A nyílt kérdés, ha nem is világosan, de — sorai közt — efféle sejtet, felfogásom szerint. Így fogva fel a nyílt kérdés intentióját: úgy is Szász Gerő részére állok.

A szervezeti törvény V. c) szerint: az egyházkerületi közgyűlés „választja, minden kijelölés nélkül, a püspököt, közjegyzőt, és közügy-igazgatót” sat. és ha már most nem esperest, vagy jegyzőt, hanem csak papot választanak meg közjegyzőnek, vagy közügy-igazgatónak: az illető egyházmegye, annak esperese, vagy jegyzője lehet-e kötelezve arra, hogy lemondjon az egyházkerületi közgyűlés idejére a közjegyző, vagy közügy-igazgató javára? Alig hiszem. És ha a közjegyző tanár, és az igazgató tanács tagja: a tanári-kar küldhet-e tanár-helyettest? vagy az igazgató tanács tanácsos-helyettest — az egyházkerületi közgyűlésre? Nem. — Vagy, a közel-múltban jutott-e eszébe valamelyik egyházmegyének, hogy a miért esperese közjegyző is — külön esperes-helyettest küldjen a zsinatra? Nem. — Pedig a múltban is minden esperes és jegyző, mint egyházmegyéje képviselője vett részt a zsinaton.

Horváth S. véleménye szerint, a közjegyző és közügy-igazgató, mint az egyházkerület hivatalnokai, tagjai az egyházkerületi közgyűlésnek. Ez a szervezeti törvény előtt is így volt; akár hányszor esvén a közjegyző választás tanára, a ki esperesi, vagy jegyzői hivatalt nem viselt. P. o. 1783-ban a sárdi közzsínat Kovács József, nagyenyedi tanárt; 1836-ban a n.-baconi zsinat Bodola Sámuel, m.-vásárhelyi tanárt választotta közjegyzőnek. És 1767-ben a k.-vásárhelyi közzsínat a híres Bod Pétert, mint m.-igeni papot tisztelte meg a közjegyzőséggel.

A nyílt kérdésben felhozott jelenlegi két esetben a gyula-fehérvári és nagy-enyedi egyházmegye kívánhatja-e, hogy esperese lemondjon az egyházkerületi közgyűlés tartására, és ez időre külön esperes-helyettest küldjenek? Ha a nyílt kérdés írója kívánja is — de az illető egyházmegyék bizonyosan — nem; mert kívánságuk nem igazságos, de még csak nem is méltányos.

Ha az egyházmegyének törvényes uton választott esperese van, ki szolgál egyházmegyéje, és így az egész egyházkerület érdekeit elémozditó minden ügyben, valahányszor szükség van, és a közbizalom őt még nagyobb tisztességre emeli: ehhez az egyházmegyének csak anynyi köze lehet, hogy örülhet az ennyire kitüntetett esperesnek. De hogy épp a kitüntetésért az esperességtől — néhány napra — megfoszsa: ez még gondolatnak is sajtáságos.

Méra, március 5-én, 1872.

Timár Lajos,
ref. pap.

Rövid közlemény

a kolozs-dobokamegyei néptanítók egylete helyiségében tartott vitatkozási estélyekről.

A vitatkozási estélyeket az egylet tagjai, s mások is növekedő számban kezdik látogatni, s mivel ezen estélyek egyszersmind az egylet nevelés-oktatási szakbizottságának rendes ülései: a vita tárgyát képező kérdések szavazás útján döntetnek el, s a határozatok a választmányal közöltetnek, mely ezen határozatokat, elfogadás esetén, a körök tudomására hozandja, s egyébképpen is nyilvánossá teszi.

Főtárgya a vita estélyeknek eddig a vallás- és közoktatási miniszterium által a népiskolák számára kiadott tan- és óraterv megbirálása; továbbá, a felnőttek oktatása ügyében célszerűbb rendszabályok kibocsátása iránt a közoktatási miniszterhez intézett kérvény szövegezése volt. Az elől nevezett tárgy még nincs befejezve; valószínűleg hosszabb időt veendő igénybe, s a népiskolai oktatás köre és beosztása érdekében terjedelmes és kimerítő munkálatot eredményezend, melyet a választmány annak idején ki fog nyomtatni. A második tárgy el van intézve, s a felnőttek oktatása ügyét illető kérvény a napokban illető helyre felküldetett. A kérvény főbb pontjai ezek: 1) az íráson, olvasáson és számoláson kívül a természettani és történelmi tudományok elemei, s népszerű élet- és egészségtan is tanítassák a felnőtteknek. *) 2) A fűtési s világítási költségek — ha erről a község nem gondoskodik — a kormány ál-

*) Eddig ezen tantárgyakért a tanító nem díjaztatott.

tal téríttessenek meg. 3) Szegény sorsu felnőtt tanulók az állami pénztárból ingyen láttassanak el tankönyvekkel, s taneszközökkel. 4) A felnőttek vizsgálja töröltessék el. 5) A tanító a felnőttek oktatását — ha a tanfolyamban legalább 10 felnőtt folytonosan részt vesz — óránként egy forinttal díjaztassék.

Ezen tárgyak mellett egyéb, alkalmilag felmerülő kérdések képezik az élénk viták érdekes tárgyait. Ilyen kérdések közül eddig kettő döntetett el, és pedig

„Célszerű-e népiskolákban májálisak, s vizsgák alkalmával tánc-mulatságot rendezni a tanítványok számára?” Tóth T. szükségesnek, Szentgyörgyi L. megengedhetőnek véli; de érveik az ellene szólók által megcáfoltatván, állításait visszavonják, s így a kérdésre adott felelet: egyhangu „nem.” Ennek folytán, reméljük, hogy az ilyen, sokszor a tanító

tevéketlenségét, s képzetlenségét takargató sallangok a kolozsvári, s a környékbeli népiskolákban mellőzteni fognak.

A második kérdés: „Célszerű-e a népiskolai tanítványokat tanuló társuk temetésére kivezetni?” Szabó E. ugy nevelésszeti, valamint egészségi tekintetéből ezen rossz szokást határozottan mellőzni kívánja; Váradi K. jónak tartja, hogy a kegyeletos érzés ébresztése tekintetéből a 12-ik életévet betöltött tanítványok kivezetessenek, de csak is alkalmas időben; a 12 évet be nem töltött gyermekeket azonban semmi esetben sem engedni kivezeteteni. Szabó nézetét támogatják Tóth és Gazsi; Váradi indítványa mellett Szőke, Sárdi és Szentgyörgyi szólnak; Spengel akarja is, nem is a temetésekben a népiskolai tanulók testületileg részvételét. Még többen szólnak a tárgyhöz, pro et contra; szavazásnál azonban a többség Váradi K. nézetét fogadta el. Δ

TÁRCA.

A főconsistorium üléséből.

Kolozsvár, márc. 10-kén, 1872.

A mult vasárnapra hirdotett ülés, az elnök gyöngélkedése következtében elmaradván, csak ma tartathatott meg. A nevezetesebb tárgyak, e napon, így következtek.

A főt. püspök ur kértére a gyöngélkedő Nagy Ferenc és a lemondott Szász Domokos helyébe dr. Kolozsvári Sándor és Szász Gerő nevezetnek ki a segélyi bizottság tagjává.

A közgyűlés tanácskozási tárgyai megint két okmánnyal szaporodnak: egyik a nyéni iskola ügyében már említett fölterjesztésre adott kultusz-miniszteri válasz; másik a kultusz-miniszter leirata, melyben ujjolag 35 népiskolánkat illeti elsőfoku megintéssel, ugy csikszéki, háromszéki és udvarhelyszéki, meg a brassó-erdővidéki tanfelügyelők fölterjesztései alapján; ez utóbbiakról az illető esperesek értesítetnek.

A helybeli kir. törvényszék megbizott kinevezésére szólítja föl a főtanácsot, a mérái erdő-szabályozás ügyében ápril 4-ikére kitűzött tárgyalásra. Kinevezetetik Szász Béla, a nevezett egyház egyházmegyei képviselője.

A dévai kir. alreáltanoda igazgatósága a kultusz-miniszteriumhoz korábban az iránt folyamodott, hogy az intézet növendékeinek vallástanítási költségeit az állam hordozza. A miniszterium e folyamodást megtagadta, s a tanítási jogot és kötelességet az egyházra háritotta, állítólag, létező törvény alapján. Az igazgató most a főt. püspök urat hivta föl a kellő intézkedések megtételére, ki a főtanács elé terjesztvén az ügyet, határozatba ment: hogy miután a középtanodai vallástanítás felől törvény nem rendelkezik, s miután az egyház lelkészét nem kényszeritheti szerződészerű teendőin felőli munkára, az igazgatóság maga egyezkedjék az ottani lelkészszel a tanítás és a díjazás iránt.

A ploesti egyház tagjai újabb jelentést tevén a Celder Márton ottani bujtogató leveleiről: a püspök ur föl-

kéretik e vádnak a Tiszán-túli superintendentiához leendő áttételére; ez adat is újabb okul szolgálván az egyetemes convent összehívására, miután a moldva-oláhországi egyházak ügye, és a Horváth-Palocy Mária-féle segélyezés iránti határozat a conventre lón, közmegegyezés útján, bizva.

A bölöni egyház erdő-eladási szerződése, a fölterjesztett formában, megerősítettik.

A kultusz-miniszter a főtanodáinknál levő államosztöndíjazások névsorát közölvén, kitünik, hogy két eddigi hely betöltetlenül hagyatott. Megsürgetjük a javunkra leendő betöltést.

A v.-hunyadi esperes jelentést tevén az ottani tanfelügyelő törvényellenes eljárása felől, mely szerint szolgabírói úton beavatkozás történik autonomiánkba: ez iránt representatio intéztetik a hunyadmegyei főispánhoz.

Mezőmadarasi Mihály Zsigmond — némi egyenetlenkedések folytán — ki akar lépni egyházból, s a haróói egyházhoz kíván számittatni; Madarason tett 60 forintnyi alapítványát is Haróra szándékozván átruházni. Az ügy felderítése végett alapítványi levele fölkéretik.

A küllői esperes fölterjesztése folytán, panasz ment a belügyérhez, a küllőmegyei szolgabírónak törvénytelen eljárása ellen, mely szerint a kepe fölajtási végrehajtásokat nem mindig foganatosították, s ha igen is, csak a követelések megejtett felülvizsgálata után. A belügyér most leir, s elvileg elismeri a panasz alapos voltát; a tisztség fölterjesztése alapján azonban azt mondja, hogy a szolgabírók a megkereséseknek mindig eleget tettek, a netaláni felülvizsgálásra pedig specialis adatok fölterjesztését kívánja. Az esperes tehát fölszólittatik ez értelemben leendő fölterjesztés megtételére.

A szelecskei tanító, az ürességben levő papi állomás fekvőségi javadalmaikat, az egyház beleegyezésével, használta; a mult év elején is még élvezetében volt e javadalomnak, őszire azonban pap választatván, ez követelte a gyümölcsös és szénafü ősz terményeit, s e fölött egyenetlenség keletkezett a pap és tanító között; az egyházmegye a pap ja-

vára ítélte a vitás kérdést, a tanító pedig ide felebbezte az ügyet. Felfolyamodása, véleményadás végett, az espereshez leküldetik.

A vizaknai egyház az özvegy papnénak az özvegyi év folyamán egész fizetést kíván adni; az esperes pedig, miután a b. e. Herepei Károly már halála előtt félfizetésre nyugalomba lépett, csak félfizetést akar neki megszavaztatni. A főtanács az egyház kegyeletos határozatát erősíti meg.

VIDÉKI ÉLETT.

A „háromszéki protestáns fiók-egylet“ alapszabály tervezete.

I. A „Háromszéki protestáns fiók-egylet“, mint al-egylete a „Magyarországi protestáns-egylet“-nek; éppen azon célt tűzi maga elébe, melyet az országos egylet kitűzött, t. i. azt, hogy a vallásos-erkölcsi életnek, Krisztus evangéliuma szellemében ujlását eszközölje, s e végre az országos egylet alapszabályait magára nézve is kötelezőkkel elismeri. Azonban:

II. a helyi viszonyok tekintetéből, munkássága feladatát közelebről szorosabban meghatározza a következőkben:

1. általánosan: székely népünknek az ősöktől ránk szállott családi, nemzeti, erkölcs-vallási, szép, s jó szokásait, u. m. józan vallásos buzgóságot, egyháziasságot, hazaszeretetet, törvény tisztelgetet, vendégszeretetet, munkásságot, egyszerű takarékos élet-rendszert (háztartásban, ételben, italban, ruházatban), nyílt, őszinte igazmondást, családias ösztönytartást, közvagyon tisztelgetet hiven fentartani és nemesíteni; az ezekkel szemben elharapozott minden rossz szokást, erkölcstelenséget, tudatlanságot, babonát, vallás iránti közönyösséget, közügyek iránti részvétlenséget kiirtani.

2. Részletesen:

a) A népiskolák felvirágoztatására (ide értve a kisedővodákat, gyermekkerteket, árvaházakat), községi, felekezeti, és magán iskolák előljáróságaival kezdet fogva, mindent megteszen. Különösen, szakértő tagjait egyes iskolák közvizsgálására kiküldi, s tanulásban és erkölcsben kitűnő jó gyermekeknek általuk az egylet pénzén vásárolt hasznos jutalom-könyveket osztogat. S még — a mint módja lesz rá — kitűnő értelmi képzettségű, és szorgalmu szegény tanulókat — hogy tovább képezhessék magukat — erkölcsi és anyagi pártfogás alá veszen.

b) A felnőttek oktatására tagjai által hasznos felolvasásokat tartat, és ifjusági egyleteket szerveztet lehetőleg minden községben.

c) A koldulás eltávolítására, özvegyek, árvák, dolog-tehetetlen szegények nyomorainak enyhítésére mindenütt, hol lehet, szegények házának alapításán dolgozik.

d) Alapít népkönyvtárokot, népbankokat, takarékpénztárokot, temetkezési, mértékletességi egyleteket.

e) Hü és jó cselédek nevelésére ösztönzésül cseléd-jutalmakat tűz ki.

S mindezeknek elérhetésére akármely nemű hason célu társulattal és törekvésekkel ösztököttesbe lépik.

III. Céljai elérésére minden jövedelmének háromnegyed részét fordítja; egy negyed rész jövedelmét mindig felküldi az országos egylet pénztárába, hogy így saját keblüi ügyei mellett, az országos egylet által mozgatott nagyobb körü célok elérésére befolyjon.

IV. Jövedelme a fiók-egyletnek:

a) A tagok évdija, mely most az 1872-ik évre nézve a tagok tetszésére bízatik; azontulra a közgyűlés által határozott menynységben meg fog alapittatni, melyet minden tag az ujév 15 eiső napja alatt a fiók-egylet pénztárnokához pontosan befizetni köteles.

b) Az egylet közgyűlése által határozandó felolvasásokból, bálókából, s több ezekhez hasonlókból e célra befolyható jövedelem.

V. Minden jövedelme az egyletnek az évi első közgyűlésen, a III. cikkben jelzett egy negyed rész levonása után, előleges költségvetésben a fiók-egyli célokra folyóvá tétetik.

Azonban, ha az egylet pénzereje majd gyarapodásnak indul, az évi jövedelemnek egy — akkor meghatározandó — része állandó alapul fog tőkésittetni.

VI. Tagjává lesz az egyletnek akárki, nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül, ki az egylet alapszabályainak megtartására magát kötelezi, s mind anyagi, s mind szellemi téren az egylet célját tettelesen előmozdítja. Megszunik pedig tagja lenni mindenki, ki az egylet alapszabályainak nem tesz eleget.

VII. Az egylet biztosabb és sikeresebb működhetése tekintetéből kerületenkint kisebb egyletekre, ezek ismét kisebbekre oszolnak, mig minden községben lenni fog egy kis egylet.

VIII. Az egylet munkásságának közegei:

1. A közgyűlések.

2. A választott tisztviselők.

3. A választmány.

IX. A közgyűlések: központi, kerületi és községi gyűlések:

a) A központi gyűlés tartatik évenkint kétszer; az első január 31-en; vagy ha az ünnep, az utána való napon; a másik október első hetében.

Tárgyai: 1. Választ három évre egy elnököt, egy alelnököt, egy titkárt, és egy pénztárnokot a központ számára; egy-egy elnököt, s egy-egy titkárt, a ki egyszerűs mind pénztárnok is, a kerületek számára.

2. Meghatározza a tagsági dijt.

3. Tárgyalja az egylet minden ügyeit, melyek az országos egylettől le, a kerületektől fel, és az egyes egyleti tagok által indítványképpen beadatnak.

4. Felolvasásokat tart.

5. Az alapszabályokon módosítást, vagy változtatást teszen.

6. Az egylet számadásait évenkint beveszi, megvizsgálja, és hitelesíti.

b) Kerületi közgyűlés tartatik évenkint négyszer, a kerületi elnökök által megjelölendő időben.

Tárgyai: a kerületekben levő községi egyletek számára egy-egy elnököt választ három évre; a kerület egyleti munkásságáról a kisebb egyletektől tudósítást veszen be, tanácskozik és határoz mindent, a mi az alapsza-

bályok körén belől a kerületben az egylet biztos mozgását elősegítheti.

Minden eljárásáról tudósítást teszen a központi gyűlésnek írásban.

c) Községi közgyűlés tartatik minden hónapban egyszer.

Tárgyai: a községben az egylet céljainak előmozdítására mindent tenni.

Jegyzőt, vagy titkárt maga választ, három évre. Működéseiről pontosan jelentést küld be írásban, mindig a kerületi közgyűlésekre.

X. A választott tisztviselők: központi elnök, alelnök, titkár, és pénztárnok; kerületi elnökök, és titkárok; községi elnökök, s titkárok.

a) Elnökök: őszszehívják az illető közgyűléseket, azokon elnökölnek, vezetik a tanácskozásokat; ők az őszszekötő közegek fel- és lefelé, s minden hivatalos iratot aláírásukkal hitelesítnek.

b) Titkárok: az illető gyűlések jegyzőkönyveit viszik; hivatalos iratait szerkesztik, gondozzák; a szükséges hivatalos értesítéseket az elnökkel aláírják, s expedíálják.

c) Pénztárnokok: minden egyleti pénzről pontos, tiszta számadást visznek, s azt, a mikor kívántatik, mindig előmutatják.

XI. Választmány: a központi elnök, alelnök, titkár, pénztárnok, kerületi elnökök és titkárok; s ezeken kívül mindenik kerületből két-két egyleti tag, kiket a közgyűlés választ, ezek együtt képezik az egylet választmányát.

Ennek teendői: a közgyűlés által rábizott minden ügyeit az egyletnek folytatni, s végezni egyik gyűléstől a másikig; minden gyűlésen beszámolván az addig folytatott működéseiről.

XII. A háromszéki prot. fiók-egylet fennáll addig, míg egy tagja lesz Háromszéken, s használja minden lehető jövedelmét.

Ha egy tagja sem maradna: akkor minden vagyona átmege közvetlenül az országos protestáns egylet kezébe.

A „Háromszéki prot. fiók-egylet“ megbízásából

közi

Révay Lajos,

egyleti titkár.

Mező Madaras, március 1. 1872.

Nagytiszteletű szerkesztő ur! M. Madaras magyar ajku kálvinista közönsége a „pesti népoktatási központi kör“ által kibocsátott felhívás következtében pár ébresztő szóra magáéva tevén korunk kívánalmát: folyó évi január hó 14-én tömegesen egybegyűlt az iskolaházhoz, és akkor már készen volt alapszabályaink szerint megalapítá a „mező madarasi népoktatási kört“, mely azon naptól fogva hetekint kétszer, u. m. kedden és szombaton estveli 5 órától 8-ig, egyszer mint máskor pontosan tartja üléseit.

A kör tagjai háromfélék: alapítók, rendes, és pártoló tagok. A rendes tagok száma jelenben 60—70 közt áll. Új tagok, majdnem minden ülés alkalmával jelentkeznek,

be is vétetnek mindannyian, valakik már a 15 évet beöltötték.

Ezen népoktatási kör szervezetében anynyira egyszerű, hogy bármely jóra törekvő egyházban keresztül vihető. Nálunk csak felekezi úton lehetett létrehozni; de ott, hol az egész község anyanyelvünket beszéli, községileg is célt lehet érni.

Népoktatási körünk célja: M. Madaras földmiveléssel foglalkozó lakóinak közös mivelődését eszközölni, népszerű felolvasások, vagy értekezletek által. A oktatás tárgyai: családi nevelésre vonatkozó értekezések, olvasmányok, Magyarország történelme, kapcsolatban földrajzi ismeretek terjesztésével; gazdasági értekezések, munkák ismertetése; a leggyakoribb természeti jelenségek, s a természettudomány legfőbb igazságainak egyszerű fejtegetése; számvitel, oklevelek, polgári jogok, s köteleességek magyarázata; hirlapok olvasása sat. A kör tek. sárospataki Pataki Miklós ur szivességéből 10-féle hirlapot olvas. Ezen kívül az „Erd. Prot. egyh. Közlöny“-t és a „Ker.Család“-ot. Tizenkétfélét őszszesen. Említést érdemel továbbá azon körülmény is, mely 1869 óta nem a legkedvezőbbben hatott vallásos életünkre. A nevezett évben a mező-madarasi torony leomlásakor, midőn a szép templom hasonlónvá lőn azon kincses hajóhoz, melyet rongált árboca dültében bontaszét: a nép megrémült, s félve telepedett le a rongált imaházban, nem énekelt. E bajon is segítünk a népoktatási körben megalakult „dalkör“ által. Őszszeálltunk, s már ma a templomi és temetési alkalmakkor őszszhangzatos énekkel dicsérjük az istent.

A „m. madarasi népoktatási kör“ élén következő tisztviselők állanak: elnökök: Dobay Lajos ref. pap, és tek. sárospataki Pataki Miklós ur. Jegyzők: tek. Fodor Elek ur, és tek. Szénásy András ur. Titkár: tek. Sárkány Fábían ur. Dalkör vezető: Osváth Mihály iskolatanító. Felügyelő bizottmányi tagok: tek. Nagy-Levél Ferenc, tek. Szekeres István, t. Nagy Miklós, Szekeres Gergely, id. Cirjék Ferenc, Szép Mihály, t. Szekeres Ferenc, Sükösd István, Jakab István, Szekeres Dénes, Borbély Péter, Nagy Péter.

Végül, nyilvános köszönetet mond egyházunk mélt. Fülöp Albert marosszéki tanfelügyelő urnak és kir. tanácsosnak azon megemlékezéseért, melylyel a folyó évi jan. 31-én történt iskola vizsgálatakor iskolánkra vonatkozólag nyilvánított teljes megelégedésének nyomatékos kifejezést adott, pontosan megküldvén iskolánk számára egy darab földgömböt, egy darab számoló gépet, egy vászonra húzott díszes Európa, és egy szintén vászonra vont „m. korona tartományok“ térképét. Éljen sokáig!

Dobay Lajos,

m. madarasi ev. ref. pap.

K Ü L Ö N F É L É K.

= (Meghívás közgyűlésre.) Folyó 1872-ik évi ápril 7-én kezdődőleg Sz. Somlyón egyházmegyei közgyűlés fog tartatni. Tárgyai lesznek: az ülnöki kar megújítása. Az egyházkerületi képviselők választására vonatkozó szavazatok

számba vétele. Felsőbb rendeletek, s leiratok közzé tétele, s több más az egyházmegyei közgyűlés hatás-köréhez tartozó ügyek elintézése. Miről a szilágy-szolnoki ref. egyházmegye méltóságos s tekintetes gondnokai, s világi és egyházi képviselői általán ezennel hivatalosan értesítettnek. Bogdánd, március 4-én, 1872. Dombi Lajos, esperes.

== (Nyugta, s hálás köszönet-nyilvánítás.) Méltányló elismeréssel, s köszönettel vettem a 14 frt. 50 kr. o. é. segély-pénz küldeményt, mint az „Erd. Prot. Közl.” felszólalásának kedves eredményét; melyről, midőn a szerkesztőséget megnyugtattani, kedves köteletségemnek tartom, egyuttal azon szives kéréssem is nyilvánítom: méltóztassék segélyezőim iránti legőszintébb hálám, s köszönetem nyilvánosságra hozását eszközölni. M. Bogáth, március 9-én, 1872. Tokaji János, ref. lelkész.

== A helybeli unitarius főiskolát, egyházat, sőt az egész statust oly veszteség érte, mely mindnyájunk vesztesége. Mert Mikó Lőrincben nem csupán a jeles tanár, a hiven sáfárkodó pénztárnok, és városi képviselő halt meg: hanem kihullott sorainkból az a szilárd jellem, puritán egyszerűség és megingathatatlan tiszta akarat, mely mintakép gyanánt állott az ifjuság előtt; és mint a tiszteletnek tárgya mindazok előtt, kik valaha közelébe juthattak. Folyó hó 10-én aludt ki e nemes élet, melynek emlékezete fenmarad mindigre a nemesebb szivekben; s meg fog ujulni mindaddig, míg a becsületnek értéke lesz, melynek a megboldogult oly praegnans kifejezése volt. Nyugodjék csöndesen!

== Ha Mikó Lőrinc elvesztésében azt gyászoljuk, a mi volt; a folyó hó 6-án elhunyt Eötvös Lajos kora vesztén azért szorul el szívünk: a mi vé lett volna. Ott egy felemelő emlékekkel lettünk gazdagabbak, itt egy sokat ígérő reménynyei lettünk szegényebbek. Olvasóink ismerhetik e fiatal embert lapunk múlt évi folyamából, melyet egy pár cikkével tett tartalmasabbá. Huszonnégy éves korában lett áldozata a folytonos, megfeszített munkálkodásnak, mely már eddig is szerzett anynyi hasznót az irodalomnak, hogy ez megőrizze emlékét. Béke porain!

„ARANY-KÖNYV.”

T. szerkesztő ur! A kolozs-kalotai ref. egyházmegyében végbement canonica visitation még a következő segély gyűlt:

I. Fábri József paptársunk részére; második közlemény: Fazakas András 40 kr., magyaró-kereki egyház 40 kr., Hankovics György 1 frt., Benedek Pál 50 kr., m.-bikali egyház 50 kr., Viski Sándor 15 kr., k.-petrii egyház 20 kr., Sófalvi Miklós 15 kr., n.-petrii egyház 20 kr., Gelei Imre 30 kr., Ujvári István 25 kr., Ferenci Sámuel 20 kr., Ibrányi Károly 20 kr., Józsa Sámuel 20 kr., középlaki egyház 50 kr., n.-almási egyház 1 frt., farnosi egyház 25 kr., Kabós Sándor 25 kr., zsoboki egyház 50 kr., Mike Lajos 50 kr., körösfői egyház 20 kr., Gilyén

János 50 kr., nyárszói egyház 20 kr., Viski Dániel 50 kr., Fazakas Lajos 25 kr., sárvásári egyház 20 kr., Borbély Miklós 50 kr., szent-királyi egyház 25 kr., damosi egyház 25 kr., Kovács Károly 50 kr., Szakács Pál 10 kr., Viski József 10 kr., Nyirő Lajos 5 kr., Csoma Zsigmond 10 kr., Viski Zsigmond 18 kr., m. valkói egyház 60 kr., ketesdi egyház 50 kr., Lészai Gyula 1 frt., Lészai Ferenc 4 frt., Sz—m, 50 kr., Hécei István 40 kr., Bodola Dénesné 1 frt., Benedek Sándor 50 kr., Bidermann J. 20 kr., Püspöki A. 50 kr., Sebestyén Ferenc 50 kr., Mezei Lőrinc 50 kr., Domján Ferenc 60 kr., Balázs István 25 kr., Szakács János 20 kr., sz. lászlói egyház 1 frt., Vizi Endre 2 frt. o. é., valaki 12 kr. Összesen 25 frt. 90 kr. o. é.

II. Tokaji János paptársunk részére; második közlemény: Fazakas A. 40 kr., magyarókereki egyház 40 kr., Hankovics György 1 frt., Benedek P. 46 kr., m. bikali egyház 50 kr., Viski S. 15 kr., k. petrii egyház 20 kr., Sófalvi M. 15 kr., n. petrii egyház 20 kr., Józsa Gyula 1 frt., Gelei I. 30 kr., Ujvári I. 25 kr., Ferenci S. 20 kr., Ibrányi K. 20 kr., Józsa S. 20 kr., középlaki egyház 50 kr., n. almási egyház 1 frt., farnosi egyház 25 kr., Kabós S. 25 kr., zsoboki egyház 50 kr., Mike L. 50 kr., körösfői egyház 20 kr., Gilyén J. 50 kr., nyárszói egyház 20 kr., Viski D. 50 kr., Fazakas L. 25 kr., sárvásári egyház 20 kr., Borbély M. 50 kr., szent-királyi egyház 25 kr., damosi egyház 25 kr., Kovács K. 50 kr., Szakács P. 10 kr., Viski József 10 kr., Nyirő L. 5 kr., Csoma Zs. 10 kr., Viski Zs. 18 kr., m. valkói egyház 60 kr., Almási László 50 kr., Lészai Gy. 1 frt., valaki 1 frt., Sz—m. 50 kr., Bodola D. 1 frt., Benedek S. 50 kr., Püspöki A. 50 kr., Domján F. 50 kr., Balázs István 25 kr., Szakács J. 20 kr., sz. lászlói egyház 1 frt., Máthé Gerő 1 forint. Összesen 21 forint o. é. E két közlemény összegét (47 frt. o. é.) azon szives kéréssel mellékelem ide, méltóztassék, a t. szerkesztő ur, rendeltetésök helyére elküldeni.

Legyen szabad a részvétet Fábri József szolgatársunk eme szavaival köszönnem meg: „Fogadják mindannyian, kik szenvedő családom fájdalma enyhítésében — a t. vizsgáló bizottság fölhívása következtében — testvéreleg résztvettek, szives köszönetünket. Az urnak kegyelme oltalmazza mindnyájokat a rosztól, a csapásoktól, de részeltesse szeretetével gazdag áldásaiban!” Méra, március 4-én, 1872. Timár Lajos, ref. pap.

287—1872.

KÖRÖZTETNEK.

N.-enyedi egyházmegyénkben:

a) a n. csáni másodosztályú lelkési állomás.

Pályázati határnap ápril vége.

b) Az aranyos-gyéresi kántor-tanítói állomás, melyhez van kötve az orgonistaság is. Fizetése 260 o. e. frtot érő.

Pályázati határnap ápril 15-ike.

A folyamodványok n.-enyedi esperes t. t. Basa Mihály aa. hoz Harasztosra, (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, március 12-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, MÁRCIUS 21.

64—12. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az első lépés a cél felé.

Az az általános érdeklődés, mely a magyarországi protestáns-egylet által kitűzött cél iránt mutatkozik; az a lelkesedés, melylyel az egylet felhívására mindenfelé fiók-egyletek alakulnak: a legnagyobb örömmel tölti el mindazok keblét, kik társadalmi viszonyainkat elfogulatlanul tekintik, kik nemes érzelmeiket táplálnak a vallás-erkölcsiség felujulása iránt. A cél oly nemes, a kérdés oly időszertű, hogy lehetetlen föl nem kiáltanunk: mit cselekedjünk, atyámfiai, férfiak! ?

És, hogy e buzgóság, e lelkesedés önmagában elhamvadva, ki ne aludjék; hogy e nemes cél ne csak alkalom legyen gyűlésezési hajlamaink kielégítésére, mint egy közelebbi fiók-egyleti gyűlés alkalmával egy „úri“-embertől gúnyosan megjegyeztetni hallottam; hogy az ige valósággal megtestesüljön: miután tisztában vagyunk a céllal, tisztába kell jönnünk az eszközökkel is. Helyes eszközök figyelmen kívül hagyása, vagy helytelenek alkalmazása egyiránt kockára teszi az eredményt. Különösen kezdetben, kis eltérés is messze eltávolíthat a valódi iránytól.

Hogy a különböző eszközökkel, és azok helyes alkalmazási módjával megismerkedhessünk: szükség, hogy egymással érintkezzünk, értekezzünk. Nagy, és fontos feladat; kereszttilvitele nehéz, és kényes. Ezért eszméinket egymással közölni, s ez által tisztázni; a különböző viszonyokat, s ezekből meritett tapasztalatokat megismertetni, és így okulni; az eredményt, melyre talán eljutottunk, sőt az akadályt is, melyen igyekezetünk hajótörést szenvedett, világosságra hozni; amazok által buzdítani, utóbbi esetben gyámolítást várni: mindnyájunk kötelessége, ha nemcsak kegyes várakozással passiv, hanem az örök igazság pörölyével kezünkben aktív szerepre is akarunk e szellemi és erkölcsi mozgalomban vállalkozni. A sajtó nagy befolyása az eszmék tisztázására, és terjesztésére éppen abban áll, hogy összehozza a távollevőket, s a véleménycserét lehetővé teszi azok között is, kiket az idő, és a tér elválasztott egymástól.

Ezen elvből kiindulva, azon érdekeltség, melylyel a prot. egylet célja iránt viseltetem, felbátorított az alábbiak közlésére, ha a nt. szerkesztő ur helybehagyásával is találkozok.

Én úgy tapasztaltam, hogy a nép vallásosságára fordított igyekezetünk legtöbbször azért hiúsult meg, mert nem volt meg köztünk az a benső viszony, mely szükséges arra, hogy szavaink, tanításaink fogantatosak legyenek; és mert nem voltunk figyelemmel a nép hajlamaira, érzéseire, műveltségi fokozatára. Holott ezek a legfőbb tényezők. Ha nincsenek bizalommal az emberek hozzánk: a legékesebb nyelven, a legmeggyőzőbb érvekkel beszélhetünk hozzájuk, eredménye még sem lesz. Nem, mert mindig ott áll a kételkedés. Ha érzéseire, hajlamaira, műveltségére nem tekintünk: nem tudjuk felköltetni és éhren tartani érdekeltségét.

A mi az elsőt illeti: azok, kik a nép között forogtak, mindnyájan tudják, mily bizalmatlan különösen a falusi földmivelő nép a „posztó ruha“ iránt. Tanácsolja egy, a ki náluk fönnebb áll, a legjobbat; mondja a való igazságot; kézzel foghatólag bizonyíttasson szavai mellett: elismeri, hogy az mind úgy van; hanem mindannyiszor előveszi saját argumentumát a „de“-t, és a legtöbbször nem követi. Mig megfordítva, a hozzá hasonlónak, sőt bármely jöttmentnek szavait szentírásnak veszi, melyből hiában próbálja kibeszélni bárki a műveltebbek közül. És ezen bizalmatlanságot átviszi papjával való viszonyára is. Vallásos szükségének kielégítésére lehet előtte jó pap; beszédeit meg is dicséri, de a gyakorlati életben szava, tanácsa nem sokat nyom előtte. Minden felvilágosult emberben ellenségét látja, ki őt rászedni, kizsákmányolni igyekszik; kinek minden szavát önérdek sugalta. Menynyi kellemetlenség, kár, költség származik ebből: én legalább többször láttam.

Van-e alapja a felvilágosultabbak, a műveltebbek iránti ezen bizalmatlanságnak: azt itt vizsgálni, nincs helyén. Vessen számot kiki magával. De azt állítom, hogy: mig e bizalmatlanságot le nem győz-

zük, meg nem szüntetjük; míg a nép nem hisz szavaink őszinteségében: addig legbuzgóbb igyekezetünkkel sem sokra megyünk. Szavaink útféltre esett magvak lesznek, melyeket a bizalmatlanság szétmorzsol, a rosszul felfogott érdekek felemésztenek. Míg ez a válaszfal elkülöníti a felvilágosultabbakat a néptől, addig eredményes érintkezésre hiában számítunk.

Azért, a ki hősöleg érdeklődik a prot. egylet által kezdeményezett társadalmi mozgalom iránt; a ki közreműködni akar az általános vallásos erkölcsi élet felújítására, munkás elevevényben tartására: annak legelsőbbben is ezen bizalmatlanságot kell leküzdenie. E végre, érintkeznünk kell a néppel, nemcsak a hivatalos cselekvények korlátai közt, hanem künn az életben is, hol alkalom nyílik a szeretet munkáinak gyakorlására; nemcsak akkor, midőn szükségünk van rá, hanem akkor is, midőn ő lát szükségét; nemcsak akkor, a midőn a mi érdekünk kívánja, hanem akkor is, midőn mi lehetünk neki segélyére. Ne igyekezzünk tudatlanságát, gyengeségét, szükségét kizsákmányolni, hanem mi menjünk elébe tapasztalatunkkal, ismeretünkkel, segélyünkkel. Ne vonjuk félre magunkat szenvedéseitől. Legyünk résztvevők fájdalmai iránt; tanácsoljuk aggodalmaiban; intsük tévedéseiben. Vegyünk részt örömeiben is. *) De érintkezzünk vele tiszta, önzetlen, minden önérdéktől ment szándékkal. Közelítsünk hozzá a szeretet melegével szeliden; a siker reményében türelemmel. Ne tegyük őt eszközzé, mert a nép — bár nem tud számot adni róla — érzi lealáztatását, és elfordul tőlünk. Így legyőzhetjük a legelső és legfőbb akadályt, melyet talán mindnyájan ismernék; de lehet, hogy többen tekinteten kívül hagynak. Ez uton indult Jézus is. Legelőbb a nép bizalmát nyerte meg az által, hogy önzetlen szeretettel, valódi részvétellel viseltetett iránta; jót tett mindennel. Ez uton érte el: hogy elhagyták mindenöket, és követték őtet. (Máté 4. 22. v.)

És ha eljutottunk odáig, hogy a nép bizalmát megnyertük; ha kivivhattuk azt, hogy érdekei barátjának, és nem ellenségének tekint: akkor tekintetbe kell vennünk hajlamait, érzelmeit, műveltségét, és a hol legkönnyebben érdekelhető; hol, úgy szólva, a népnek Akhilles sarka van: ott kell közelednünk hozzá. Ha ezt figyelembe nem vesszük: nem tudjuk érdeklődését felkeltetni, vagy a kellő színvonalon

megtartani. Ez oly lélektani igazság, melyet figyelmen kívül hagynunk, nem lehet, ha sükeresen akarunk működni. Én megpróbáltam felolvasásokat tartani; tanítani a népet a templomon kívül is, és ez által időtöltést szerezni; de igyekezetem eredmény nélkül maradt. Meggyőződéseim szerint azért, mert nincsenek a szellemi fejlettség azon fokán, hogy egy ilyen időtöltés érdekeltségüket felkölthetné, kielégítené. A fennebbi elvből kiindulva, tovább észleltem, és úgy tapasztaltam, hogy különösen két hajlam az, mely mindenek felett uralkodó a népnél: az anyagiak iránti és a becsvágy (ambicio).

Különösen, a mi az anyagiakat illeti: nemcsak lehet, de szükséges is a népre felvilágosítólag hatni. Szomoruan tapasztaljuk, hogy népünk, általánosságban véve, lépésről lépésre halad a szegénység felé. A haladó kor újabb, meg újabb szükségeket teremt, melyek elől a földművelő nép sem zárhatja el magát. Kereset forrása nem bővebb, mint évtizedekkel volt ezelőtt; dacára, hogy ama szükségeken felül még a mértékletlenség is mind inkább terjed. Első szükség tehát ez irányban a munkásság, mértékletesség és takarékoság érzését, és szükségét felkeltetni. A külső vagyoni állapot — általánosságban véve — a legtöbbször mérvadója az erkölcsiségnek, és megfordítva. Munkátlanság a bűnök anyja; mértékletlenség táplálója; pazarlás melengető takarója.

Megpróbáltam itt is hatni, és számokkal mutattam meg, hogy az, kinek naponkint rendszeres költsége az ital: egyszerre ugyan keveset költ; de ha az egész évet számbaveszi, anynyira megy, hogy azon idő alatt magára és családjára nem költ anynyit. Láttam, hogy ők csak a napi kiadásokra tekintettek. Az eredmény a lett, hogy találkozott, ki visszajedt a számtól, és felhagyott a korcsmával; volt olyan, a ki — miután cselédjének minden nap pálinkát kellett hogy adjon, szegődségénél fogva — egységre lépett vele, hogy fizet bérén felül 10 frot, ha nem kíván pálinkát sat.; kezdetben kicsiny eredménnyel is meg kell elégednünk.

A nép becsvágyával szemben abban tévedtünk, s talán tévednek mások is, hogy mindig a hiányokra fordítottuk figyelmünket. Kerestük a hibát; feltűntettük a rosszat; megróttuk a bűnt; míg megfordítva, a jóra, a dicsérendőre nem is gondolunk. Pedig, hogy ilyen is van, nem tagadhatni. Harcoltunk a rossz szokások ellen; míg azt, a mit magunk is helyesnek tartottunk, említetlen hagytuk. Holott a nemes önérdet felköltésével; a népben levő becsvágy helyes

*) Nem akarom ezzel mondani, hogy tévedéseinek, rossz szokásainak részesesivé legyünk; velők cimboraságba elegyedjünk; de ha fel akarjuk emelni, lé kell hozzájuk hajolnunk.

irányu vezetésével, és táplálásával a legtöbbre mehetni. A folytonos korholás eljásza, érzéketlenné teszi nemcsak a gyermeket, hanem a felnőttet is; míg a nemes irányban felköltött önértet tettekkel lelkesíti. Ezt ápolnunk anynyival inkább kell, mert a nemes önértet az emberi méltóság kiegészítő része, vagy legalább oszlopa.

Az állami, társadalmi törvények egyoldalúak, a menyinyiben a bünt büntetik, de az erényt nem jutalmaztatják; legalább nem aránylagos mértékben. Hogy ez káros hatású a közérkölsiségére: kétséget nem szenved. Ez egyoldalúságot kerüljük el legalább mi, kik csak szóval büntetünk, de szóval jutalmazhatunk is. Különösen a templomi beszédekben legyünk figyelemmel arra, hogy ne csak a rossz szokások ellen intézzük beszédünket, hanem a meglevő erények, jó szokások mellett is emeljük fel szavunkat.

E tekintethen is példát adott Jézus, hogy a mint ő cselekedett, mi is úgy tegyünk. Ő tekintettel volt hallgatói műveltségére, hajlamaira, óhajtásaira. A farizeusoktól azt kérdezte: mi van a törvényben; a népnek a mezők liliomairól, az ég madarairól beszélt.

Legelső lépés tehát, hogy a népnek nyerjük meg bizalmát, és igyekezzünk kitanulni hajlamait. Ez úton haladva, sikert remélhetünk.

Horváth Sándor.

Viszhang az isteni tiszteletről vonatkozó szerény véleményre.

Bereg megye, Barabás, febr. 12. 1872.

A reform eszméje sokakat kétségbe ejt, mintha ez faktora lenne azon vallástalanságot tenyésztő elvnek, mely a mai korszak áramlatától elragadtatva, mindenben képtelent támasztani igyekszik, holott éppen ellenkezőleg; a felkölt lelkekben ébredt reform-eszmének valódi célja nem más, mint az ijesztőleg dermedt, tespedő helyzetnek, az egyház iránti érdektelenségnek és közönynek, a vallás és erkölcsi élet elbágyadásának felelevenítése, és a vallástól idegenkedő kedélyek megnyerése.

Hiszen, minden reform-barát, mint Krisztus evangyeliomának egyik kiküldött apostola, valamint saját körében, úgy a társadalom minden rétegében, hivatászerű kötelességének ismeri, oda hatni, hogy hova-tovább fejleszse vallás-erkölcsi életünkben a tisztultabb szellem meghonosítását, s a korrallal haladó tudomány újabb fejleményei iránt vonzó buzgalmat.

A midőn ezt érdeklőleg, a közügy iránti szívélyes, önzetlen vonzalomból működünk, kell, hogy kiterjedjen figyelmünk vallásos életünk azon szertartási cselekvényeire, melyek hitünk lélekből fakadt érzelmeinek nyilvános és ünnepélyes tolmácsolói.

Az e téren fellépett működők egyikével, Bod Károly urral találkoztam lélekben, ki szót emelt e lapok hasábjain nyilvános isteni tiszteletünk érdekében. Jelen felszólalásom szolgáljon elismerésül, s kifejezésül azon érzelmenek, hogy a felvetett kérdés nem pusztában elhangzott szóval, s véleményem szerint, nem lehet közönyös, mert „a rend az, a mi a cselekvények valódi értékét megadja!”

A két testvér hazában létező ev. ref. gyülekezetek között nem kell hiányzani azon patriarchalis viszonyoknak, mely a szívek egybefűző kapcsa gyanánt szolgálhat, s mely Kálvintól örökölt apostoli egyszerűségben tartja fenn üdvözítő nyilvános szertartásait.

Az új irányu tevékenység e korszakában, midőn egyetemes közszinat tarthatásához anynyi remény fűződik, kell, hogy az ily sokak által csekélynek látszó, mindazon által háztartásunk életbeható lényegét képező ügyek is, minden oldalról vitatkozás tárgyaivá emeltesse.

Ama terv, melyet véleményező atyánkfia a nyilvános isteni tisztelet érdekében ajánl, Magyarország sok egyházában már gyakorlatban van, kivéve az elő és végimáknak az urasztala mellőli elmondását; erre példát nem láttam, nem is hallottam, de e mellett nem is oszthatom véleményező atyánkfia ide vonatkozó nézetét, menyinyiben nekünk az isteni tisztelet egyszerűsítésére kell törekednünk, nem pedig, hogy különféle helyzetben tüntessük elő az egyházi szónokot: elsőben alant az urasztalához állítva, majd onnan a szószékbe sat. Ha alant elmondja imáját, miért ne folytathatná ott prédikálását is? Hanem, a szószék egyszerű templomunknak nem csak díszül építették, sőt inkább azért, hogy innen, mint emelkedett helyről, kivált népesebb gyülekezet — inkább hallhassa a szót.

Egyszerűsítés szempontjából, az elődima utáni közép éneklésnek sem vagyok barátja, mert ez mintegy megszakítja a szónok működését, s mintha színpadias változatoság kedvéért — más alak léptettetnék előtérbe, a kántor, vagy orgonista személyében — s így váltakozva, szerepeltetnék a két belhivatalnok.

A mi az urimának egyszeri mondását illeti, teljesen osztom véleményező atyánkfia azon állítását, hogy az „ismétlés nem csak felesleges, hanem nem is igazolható”; ugyanazon szavakat egy alkalommal kétszer mondani, menyinyiben emelheti az isteni tisztelet becsét? Magamnak ki nem magyarázhatom! És megvallom, csodálkozom, hogy ily ferde szokást eltörlni mai napig sem bátorkodunk; mert én is hódolva azon nézetnek, miszerint „a régi szokást (gyepüt) bolygatni nem tanácsos”, minden isteni tisztelet alkalmával kétszer mondom el, habár meggyőződésemmel ellenkezik is; de miután már több éve szolgálom ez egyházat, s kezdetben az újítástól tartózkodtam, különben is vidékünkön, nem csak, de talán az egész Tiszántúli egyházkerületben ez a szokásos eljárás: most már óvakodom elhagyni, vágyva várva e részben is a reform-eszmék valódisításának közel-jövőben üdvözölhető idejét.

A hirdetéseknek a záríma előtt, vagy utáni teljesítésére vonatkozólag, már csak egyházmegyénkben is különböző szokás divatozik. Több helyt záríma előtt hirdetnek, mi pedig az isteni tisztelethez egyáltalában nem tartozik, s

csak is legvégül foglalhat helyet (én nem figyelve elődeim szokásaira, ez utolsó szerint cselekszem).

A midőn az isteni tiszteletnek rendtartására vonatkozó eszmecsere konventünket megelőzőleg kívánatos; egyzersmind a sakramentumok kiszolgáltatását érdeklőleg is szükséges lenne az egyöntetűsége törekvés. Ugyanis

Keresztelési ágendáink nem igen különböznek, de már az urvacora kiszolgáltatását illetőleg, fájdalom, talán meggyénkben sincs három egymás szomszédságában levő egyház, hol mindenben megegyeznék e szertartás körüli eljárás módzata.

Néhol a lélkész, mielőtt a szószóket elhagyná, prédikáció után mindjárt a bűnvalló imát mondja, s mondatja azokkal is, kik az asztalhoz járulni nem akarnak; nem csak, hanem a hitvallató három kérdést is onnan intézi a gyülekezethez, egyik egy, másik más alakban tévén fel azokat; majd lejöve a szószókból egy vers eléneklése után, kiáll az asztalhoz, a szereztetés igéit elmondva, ismét imádkozik; sőt sok helyen külön a kenyér, s külön a bor felett, közben mindannyiszor énekeltevé; úgy, hogy idegen előtt botránkoztató jelenség gyanánt tűnhetnék fel kálvini egyszerűséggel dicsekvő rendtartásunkban ezen sokszori felállítás és leültetés.

Mire való e ceremonia? — Avagy, némileg nem hasonlít-e a katolikusok misézéséhez, hol a lélkész és kántor kiszabott kettős szereplése megkívántatik, s a hiveknek csemetési jel szerint kell imáikat mondogatni? Nem inkább jézusi szellemben történik-e, a szereztetés igéinek elmondása után egyszerű alkalmi ima, s rövid alkalmoszerű beszéd, s ekkor, megállapodás és közbeszólás nélkül, csupán énekszó kíséretében annak kiosztása?

Követésre méltó példul szolgálhatna itt, véleményem szerint, a dunamelléki egyházkerületben szokásos gyakorlat, hol hitvallató kérdéseket már rég nem hallani. A szereztetés igéi közben a kenyeret és bort felmutatván, megáldja azokat rövid imában a lélkész, s beszédet tart a nélkül, hogy közbe-közbe a hivek buzgalmát gátolna a ceremóniális szokásokra figyelés.

De nem csak az urvacora kiszolgáltatásának módjára, hanem annak napjaira nézve is több eltérés van a szerint, a mint a Gelei-, vagy Komjáti-cánonok valamely helyen irányadók.

Miért ne lehetne már itt is, egyformaság kedvéért, mindent ekövetni, hogy a Kálvin egyházához tartozók mindenhol ugyanazon napon részesítettnek Krisztus emlék jegyeiben? Ez ugyan nem lényeges, de mégis felőlő rendtelenség.

Már a duna-melléki egyházak a böjti kommunikációról mit sem tudnak, mivel ott évenként ötször tartatik. De mi célja is reánk protestánsokra nézve éppen a böjti kommunikálásnak? Igaz, az első keresztyének minden nap, majd később minden vasárnap sat. részesültek ebben, de hogy a duna-melléki ref. testvérek ez által a quadragesima vasárnapnak, vagy a böjtölésnek semmi különös jelentőséget

tulajdonítani nem kívántak, ez az én nézetemmel is megegyező. *)

Végül, szabad legyen még isteni tiszteletünk gyakorlásánál a zsoltár reformjára is felhívni a közfigyelmet.

Mikor jön el azon idő, melyben énekes-könyvünk a botránnyos versektől kitisztázva, s a mai kor igényeihez idomítva, bocsáttatik közhasználatra? **)

„A vallás régi formái — naiv világ nézete — nem fogják többé megnyerni a mai kor gyermekét.“

Reformokra van szükségünk az egyház bel- és külvizonyait tekintve, oly reformokra, melyek a hagyományos hitnézeteken, s szokásokon felülemelkedve, a vallás-erkölcsi élet fejlesztését sikerdús eredménnyel eszközölhetik.

Ez indokból keletkezzék minél nagyobb mérvű eszmeharc a vallásos ügyek terén, hogy egymástól okulva, Xenophon mondása szerint:

„Szóljuk, a mi jó: cselekedjük a mi jobb! Legyünk, a minek láttatunk: s láttassunk, a mik vagyunk!“

Peterdy Károly.
ref. pap.

Világos felelet a „Nyílt kérdésre.“

Abban az édes hiedelemben ringatom falusi fejemet, hogy e lapok szerkesztője — ki a csaiatkozhatlanság ellen olyan szépen forgatta sokszor ruganyos tollát —; valamint Timár Lajos ismert szerénysége s objektivitása is biztat, hogy eltűrük, ha e kérdésben szerény nézetem az övéktől, s némileg a Horváth Sándorétól is eltér

Nincsen igaza — szerintem — sem Horváth Sándornak, midőn határozott igent, sem Szász Gerő és Timár Lajosnak, midőn határozott nemet mondanak; mert egy ilyen — a mint a tény mutatja — kétfelé is magyarázható, tehát nem elég szabatos és korrekt pontját valamely törvénynek, alkotmányos fogalmak szerint, csak azon tétel magyarázhatja, a mely hozta, vagy a mely ennek alapján egybegyül.

Szász Gerő egy analogiát hoz fel állítása támogatására, a mely állításáról alább maga azt mondja, hogy ennek nem így kellene ugyan lenni; de sat. Ebben a tekintetben tökéletesen egy értelemben vagyok vele; mert azt hiszem, hogy a gyakorlatban nem mindig az legjobb, a mi az elméletben legsubtilisebb; de a belőle kihuzott következtetéssel nem vagyok egy értelemben, a mint alább meglátszik.

Timár Lajos is hoz fel példákat a multból állítása támogatására, de ezek toto ceolo nem találnak a jelen kérdésre: a miért nem lehet a régi posztóra új foltot tenni, megfordítva pedig nem is szükséges.

*) Ez, véleményünk szerint is helyes; sőt, az advent első vasárnapi kommunikációt is, mely oly közel esik a karácsonyi ünnepekhez, s éppen ezért, bizony, nagyon kevesen látogatják, eltörendő volna. Maradna a három, úgy nevezett, sátoros ünnep, és az újbúza-zsenge, mint a háladatosság ünnepe.

Szerk.

**) Mi munkába vettük már az erdélyi superintendenciában.

Szerk.

Már hogy a kérdést az én felfogásom szerinti világitásba állítsam, én is egy analogiát, illetőleg, példát hozok fel, a mely egyszersmind concret történet, s a jelen képviseleti rendszer alatt virágzó anyaszentegyház életéből véve. Én kandidáló papi biztos vagyok egyházmegyémbe, időközben azonban megválasztanak jegyzőnek, mint ilyen, tagja lettem más minőségben a kandidáló bizottságnak; kérdés: választ-e a közgyűlés helyettem más kandidáló bízost? mert nekem csak egy szavazatom van, akár milyen nagy „köz bizalom“ választott jegyzővé; a jegyzőnek pedig és a papi biztosnak két szavazatuk van: s ez felette fontos a képviselet fogalma szerint. Felelet: választ biz' a közgyűlés, s szavazunk mind a ketten — ha meghivnak a kandidátióra.

Miért is kellene valamely egyházmegyét azért, mert jeles férfiakat ad az anyaszentegyháznak, egy, vagy esetleg két szavazattól megfosztani, melylyel a közjónak néha nagy szolgálatot tehetne.

A gener. notarius és direktor, ha esperesek, adhatnak felvilágosítást, s adminisztrálhatnak egyházmegyéjüket illető dolgokban a közgyűlésnek a nélkül, hogy valakinek eszébe

jutna őket e tisztök teljesítésében akár „árulóknak“, akár „hivataluktól néhány napra megfosztottaknak“ tekinteni; midőn pedig szavaznak, az egész anyaszentegyházat képviselik. Hol van hát az ő esperesi votumok, mely az egyházmegyét képviselné a d) pont szerint? Mert a képviseleti rendszerben a szavazatok igazságos aránya, nem másod rendű kérdés. Kétség kívül, jogsé-
relem a jeles férfiakkal szerencsés egyházmegyére nézve.

Ezek folytán tehát, én azon nézetben vagyok, hogy a törvénynek ezen pontja a közelebbi közgyűlés által módosítandó, és pedig óhajtom, hogy az én nézetem értelmében; mert ezt a nézetet nem tartom sem igazságtalannak, sem méltánytalannak, legkevésbé pedig „sajátságosnak.“

Remélem is, hogy az idej egyetemes közgyűlés, mely az egész szervezeti törvényt revisio alá veendi, nem hagyja ezen pontot figyelmen kívül:

Bethlen, március 16-án, 1872.

Csűrös József.

TÁRCA.

Egy ev. ref. superintendens véleménye a mult századból, a kolozsvári egyetemre vonatkozólag.

Nemzeti miveldésünk történetében, azon nagy jelentőségű, bár eredményében a várakozást ki nem elégitő tanügyi reform-mozgalom, mely Mária Theresia királyné uralkodása alatt kezdetét vette, s melynek egyik főmozzanatát nevezett királynénak 1774. évi január 26-ról kiadott rendelete képezi, mi egyszersmind a már alakilag megszüntetett két százados jezsuita-nevelésnek végpontját jelöli; egyik kiváló jelensége, a kolozsvári felekezeti nélküli egyetem (Universitas) szervezésének elrendelése. *) Mely alkalommal a rendelet által tartalmazott meghagyáshoz képest, többek között, nevezett egyetemre vonatkozólag az evang. református, lutheranus és unitárius főpásztorok véleménye is kikérte, azt hisszük, érdekes és időszerű szolgálatot teszünk e közlöny olvasóinak, ha éppen most, midőn a kolozsvári egyetem felállításának, Magyarország királyhágón-inneni része, egyik régi, s teljesítését országos tanügyi érdekből és joggal elvárható kérdése, napirenden forog: ha szabad fordításban közöljük azon véleményt, mit statusunk akkori főpásztora, Csernátóni W. Péter a felséghez felterjesztés végett a kir. guberniumhoz (dto Déés június 1-ről 1774.) felterjesztett.

A véleménynek, az azon kor viszonyait feltüntető, vallásos elfogultság és féltékenység átlengte pontjaiban, a

*) A kir. guberniumhoz intézett leirat ide vonatkozó szavai „Una de prompturi opinionem, qua ratione praedictam universitatem, ad exemplum Electoris Moguntini (mainci választó), qui in Universitate Erfurtensi e protestantibus etiam professores constituit, ita regulari posse putaretis, ut religionum quoque a catholica diversarum asseclis, ne alias prout hactenus deinceps etiam studiorum in ditio-
nes exoticas proficisci cogantur; usui deservire possit.“

protestantismus sajátját képező szabad vizsgálódás, tanítás szabad sajtó-egyenlőség és méltányosságnak magasztos eszméi feltalálhatók; mi kiváló figyelmet érdemel azon viszonyok között, midőn a tanított elvek nem a vizsgálódás, hanem a hatalom parancs szava; a tankönyvek nem a szak tudós tanár belátása, hanem a felügyelő hatalom, már ma mindenki által elítélt politikája által határozattak meg.

A felterjesztett latin szövegű vélemény szabad fordításban eképpen hangzik:

„Ha a minden dolgokat vezető természet a szülőknek minden gyermekeik iránt egyenlő szeretetet és gondosságot oltott kebelükbe: ugy bizonyára, méltó joggal dicsőíthetjük az isteni gondviselést, midőn Mária Theresia, legfelségesebb uralkodónő, s legkegyelmesebb fejedelmünknek anyyi különböző nemzetiségeket, s vallásfelekezeteket rendelt hatalma alá, hogy legyen világossága a földnek, példányképe a szülőknek, s az uralkodó férfiaknak.

Ime, azon mindeneket megnyugtató anyai gondosság, melynél fogva ezen országban is ugy, mint a többi tartományokban, a tudatlanság eloszlatásával, tudományt behozni, s különbség nélkül minden alattvalóinak tudományos kiképezetése céljából utat nyitni, s Kolozsvárt minden vallásfelekezetek hasznára szolgálható egyetemet szervezni, kegyelmesen elhatározott. Mi tekintetben, felterjeszteni megrendelt legalázatosabb véleményemet alattvalói hűséggel a következőkben terjesztem elő:

1. Kétségtelen, hogy mint más egyetemeken, ugy a szervezendő kolozsvári egyetemen is minden tudományoknak és szép művészeteknek tanítása és felvirágoztatása — a legfelsőbb akarat szerint is aképpen eszközözendő, hogy minden vallásfelekezetek hitelveiket saját forrásaikból merítve, szabadon, és minden korlátozás nélkül sajátíthassák el, a miből tovább önkint következnek,

2. hogy elkülönítendők mindazon tudományok, melyek a vallással közvetve, vagy közvetlenül összefüggésben állanak, azoktól, melyek azzal kapcsolatban nincsenek. Világos, hogy jog és méltány szerint utóbbiak, különbség nélkül, ugyanazon tanárok által, s ugyanazon források szerint előadandók. Előbbiek azonban, miután különböző elveken nyugsznak, külön tanárok által, külön órák alatt, s elkülönített tantermekben tanítandók. Ezekhez tartozóknak vélem leginkább a theológiát és elméleti philosophiát, ezekben nyilvánulván leginkább a vallások különbözősége, miután csaknem minden író (auctor) saját felekezete vallástételei szerint állítja fel bölcséleti elveit, melyekből saját vallása tételeit levezetni, s megállapítani törekszik.

3. A mint ezen tudományoknak különbözősége külön tanárokat kíván, éppen úgy különböző kézi, s más e tudományokba vágó szakkönyvek szerkesztése szükségeltetik. Már ez abból is, de főképp a tudomány tovább fejlesztése és mivelése tekintetéből, a sajtó szabadságnak engedélyezése, s több nyomdák felállítására törekvés elmulaszthatatlannal szükségesnek mutatkozik.

4. A felállítandó egyetemnél semmi sem igényli inkább a figyelmet, mint az: nehogy a vallások különbözősége a lelkek ellenkezését szülje, tanulók és tanárok között; legfőbb szükségességnek mutatkozik ezért, hogy minden vallásfelekezetek ugyanazon szabadalmat, javadalmat, és kiváltságot élvezzenek; mert semmi sem tartja inkább fenn a békés egyetértést, mint a méltányosság, s egyenlőség. Ugyanazért, a különböző felekezeti tanároknál, számban és fizetésben egyenlőség, egymást rendre felváltó igazgatói tiszt, a tanulóknál egyenlő kilátás a jövőre, és jutalmazás mintegy matematikai arányban keresztülvive, a különbözőségeket annyira ki fogja egyenlíteni, hogy a különböző részek az egyformaság és egyenlőség kötelékében egységes testületté alakulandnak.

5. Minden versenygek kikerülése s gyökeres kiirtása céljából, mindenik felekezet maga válaszsza meg tanárait a fakultásokhoz ugyan tudományokra, melyben egyetértenek; mind azokra, melyekben egymástól eltérnek. Ezen kívül, a hittant előadó tanárok saját consistoriumoktól s superintendensüktől függenek.

6. Miután pedig minden egyetemnek alapja és főtámasza a tanároknak, azoknak erkölce, tudományossága, s főképp az általuk kezelt szakokban teljes képzettségben nyukszik: megtörténhetik, mint más százados fennállás egyetemeknél is, hogy sok ígéretekkel és áldozatokkal kénytelenek idegenekhez fordulni, midőn kebelükben oly tudományos férfiak nem találhatók. Ezen, ugy gazdálkodás, mint országunk dicsőségének érdeke elleni körülmény megelőzése céljából, szükségesnek mutatkozik, hogy minden vallásfelekezet hitrokonaikból, az egyik vagy másik szakmára hajlammal viseltető alkalmas egyéneket kiképeztesse. S midőn megvalljuk az igazat, hogy más államokkal szemben országunkban a tudományok még csak bölcsőjükben szenderegnek: elvárjuk és reméljük ő felsége kegyelmétől, hogy az ifjaknak, ugy a tudományok előmozdítására szükséges, mint vallásunk érdekében csak-

nem nélkülözhetlen, külföldi egyetemekre mehetését megtiltani annál inkább nem fogják, mert:

a) közönségesen ismert dolog, miszerint vallásunknak szülőföldje, a szövetséges Belgium is Helvécia. Átláthatni tehát, mennyire vallásunk érdekében áll, hogy főképp a theologia tanárai az ifjúságot, saját hitelveink szerint, alaposan oktathassák s taníthassák. S még ha

b) ugy ezek, mint más tudományok, dicséretesen s külfölddel egyenlő lépést tartva taníthatatnának is (mit azonban új, születendő egyetemünktől alig remélhetünk) az ismereteknek a tapasztalás (experientia) lévén második szeme: a tudomány előmozdítására, intentioja ellen véteüének, ha ifjaink a tanuláshoz ama hathatos eszköztől megfosztatnának.

c) Sőt, tekintve azon számos és különféle című beneficiumokat és alapítványokat, melyek külföldi akadémiákon tanulóink javára alapítva vannak, alig volnának felszámíthatók a felekezetünket sújtó hátrányok, ha növendékeinknek kimehetése megakadályoztatnék.

d) Könnyen megítélhetni tehát, hogy országunkra ugy a gazdálkodás, mint a tanulás előmozdítása tekintetében, az ifjak ki menetelével, sokkal több haszon háramlik, mint kár.

Mert a kivitt és utazás közben bármely helyen felhasznált pénz, intellectualiter teljesen visszafordítatik a szerzett ismeretekben és könyvekben. Miután országunkban ez fő, s hogy ne mondjam, egyedüli közvetítője a könyv beszerzési forgalomnak (commercium), ugy annyira, hogy mágnások, nemesek, s más vallásunkhoz tartozók, egyedül a behozott könyvekből nyerték — a mi van — ismereteiket.

* * *

Itt megszakad a véleménynek az egyetemre vonatkozó része. A felterjesztésnek még hátralevő néhány sorában kijenti a véleményező, hogy a falusi, városi sat. fő- és alsóbb iskolák szervezése tekintetéből kiadott rendeletnek szintén eleget tenni óhajtván, a szükséges körrendeletet a közlött táblázat betöltése tekintetéből azonnal kibocsátotta.

Hogy vajjon a kir. kormányzék felterjesztette-e a közlött véleményt vagy nem, annak, minden e tárgy iratoknak bár más célból való átvizsgálása után is semmi nyomára nem akadtam.

Ellenkezőjét tanúsítja magának az eredeti felterjesztésnek az orsz. levéltárban létele, s az udvarnak későbbi sürgetése, mit ennek felterjesztése céljából a kormányzékhez a következő évben leküldött.

Anynyi azonban bizonyos, hogyha felterjesztve volt is, annak, a csakugyan életbe lépett s sokáig fennállott kolozsvári egyetem tervezetében semmi hatása fel nem található. Pedig, ki tudná kiszámítani azon bizonyára bekövetkezendő üdvös hatást országos tanügyünk s közmiveltésünk érdekében, mely egy a terv szerinti vallás és nemzetiség különbség nélkül s időnkint a kor szelleme és a tudomány igényeihez idomított főtanintézet áldást árasztó működésének kimaradhatlan következménye lesz vala! ? A Rudnai püspöksége idejében catholizálni kezdett, de okmányilag kimutathatólag és minden kétsé-

get kizárva, valóságos országos tanügyi alapul rendelt monostori uradalom és tartozékai, kevés országos hozzápótlással biztosíthatta volna örök időkre fennállását. Vigasztaljuk magunkat, hogy quod differtur, non aufertur.

Közli

Dr. Kolosvári Sándor.

VIDÉKI ÉLETT.

Vajasad, március 4-én, 1872.

Egy lélekemelő ünnepélyről érkeztem haza, s a még meleg benyomások hatása alatt írom ezen tudósítást.

Köztudomású dolog, hogy a forradalom alatt gyulafehérvári egyházmegyénk mekkora szellemi és anyagi romlásokat szenvedett. Igy pl. Abrudbányának, Zalathúnának, Böcsárdnak népe kiöletett; temploma, papi-, tanítói lakja, iskolája porrá égettetett; itt a Hegy-alján pedig Benedek, Krakkó, M. Igen és Sárdnak lakói kiölettek; középületei részint leégettek, részint özszeromboltattak; úgy, hogy a forradalom bevégeztével a 14 anyaegyházból csak is három maradt meg épen; a 14 paphól három életben, a többi pap hiveivel együtt gyilkoltatott le; az egyháznak vagyona Csáki-szalmájaként a kommunisztikus eszméktől szaturált rombolók osztzkodásának lón szomorú tárgya.

De itt is betölt, hogy hol az inség legnagyobb, ott az isten közel van; mert egy gondviselészerű férfi vevén kezébe az egyházmegye kormányát, fáradszalan buzgalommal kutatott, költött, perelt — még pedig egyházmegyénk, s az illető egyházak levéltárai is elpusztítva levén, minden okmány nélkül. A mi több, ellenséges érzelmű Bezirkerek előtt, míg végre sikerült legalább az egyházak fekvő vagyonaát viszszaszereznie, a romokat rendre felépítnie, az egyházmegyét oda vinnie, hogy az elpusztult egyházak templomai, középületei — kivéve az abrudbányai és böcsárdi templomokat — hála istennek, mind felépítve, a vallásos élet virágzásban, s gyulafehérvári egyházmegyénk másodszer is megalapítva van.

A sárdi egyház is egyike volt a legsúlyosabban özszeromboltaknak, de újra kiépült romjaiból; és most ott áll a gyönyörű templom és torony, csiszolt szürke gránit kathedra, hasonló urasztal, új orgona, faragott kő padlozat, szép templomi székek diszes sora, egy vaskoronájú 5 mázsás harang; ott áll a várkerítésben a helyreállított tanítóilak és iskola; ott a vár mellett az egészen új, kényelmes papilak, melynek kevés párja van. Alkalmam levén több izben is betekinteni ezen építkezésekről vezetett számadásokba, bátran állíthatom, hogy a mintegy 14,000 o. é. frtba került építkezés nem valami csuda által jött létre, hanem egyszerűen az által, hogy az egyháznak minden lehető jövedelme kikerestetve, gyümölcsözővé tétetett; minden fillére megtakarított, s eszes gazdálkodás által csak is az egyház javára fordított; elég, hogy e egyszerű eredményt a sárdi egyház, a nt. esperes ur után, méltán kebligondnok t. S.ász Pál urnak köszönheti.

Ma, március 3-án, ünnepeltük meg végre a templom felszentelését, melyre a rémitően felázott utak dacára is, akkora részvevő sokaság gyűlt össze, hogy a tágas, nagy

templomban alig fértünk. És megszólalt az új orgona, szívet megindító hangon; és megzendült mindnyájunk ajkán a buzgó éneklés, betöltvén a tágas templom minden hézagát menynevei harmóniájával; és látni lehetett az ihletséget, a megindulást minden arcon. A buzgó ének végsorai alatt, nagyérdemű esperesünk, Elekes Károly ur, a szószékre lépven, egy áhitatos ima után, textusul felolvassa Zsoltár 122. 1-ső versét.

És most következék az ünnepély fénypontja, a gyönyörű alkalmi beszéd, melyben lelkünk elé varázsolá ama mezőt, melyet Ezekiel csontokkal megrakva látott, s melyről bús arccal s vigasztalan szívvel tekintett ég felé (Ezekiel 27. rész). Ezzel hasonlítja össze kies Hegyaljánk 23 év előtti képét, hol vérrel piros volt a mező, élettelen csontok heverték minden felé, s ma is ott feketélik minden helység mellett az a sirdomb, melybe egy rakásba temtetett megsiratatlanul anynyi véráldozat... Az ur őt küldte el, mint hajdan Ezekiel, hogy hívja a négy szelek felől elő az elevenítő lelket, mely életet leheljen a kiölt falvakba, megnépesítse a kiölt vidéket; ő levén az, ki az urtól megbizott profétaként, gyenge szavával, felsikoltá a kétségbeesést, eszméltre vezette az ájultságot, megacélozta a töredékeny erőt; és ime, most a csontok megelevenülnek! Az istennek legyen hála, hogy „nem maradt meg a gonoszoknak birodalma az igazak sorsa felett (Zsolt. 125. 3.).

De nem anticipálom e szép beszédet, mert teljes reményünk van, hogy a gyérdemű szónok ur engedni fog a közóhajtásnak, s nyomda alá fogja adni.

Az ünnepély méltóságához illő magaslaton tartott beszéd alatt, az egész gyülekezeten a legméjebb megindulás volt látható; különösen a 48-iki itt lefolyt véres drámát ecsetelő passusainál, az azon katasztrófát átélte, s abból csudálatos módon megszabadult néhány egyházttag hangos zokogása — eleven bizonyítékaként szónok ékesszólásának — mind végig hallható volt.

A szintén nt. esperes ur által tartott magasztos felszentelési ima után, keresztelt Bodor Lőrinc, krakkói lelkész a fia; esketni való pár nem levén, urvacsorát osztott rövid agenda után alólt, Elekes György, m. igeni lelkész aa.-val, ez utóbbi tartván berekesztő beszédet, és imát; és ezzel a megható ünnepély véget ért.

Templomszentelés után, kandidáltattak a papi állomásra: Hadnagy Péter zalathnai, Domján Sándor b. o. budai, Moréh Domokos radnóthi lelkész, és Révay Pál, s Veress Sándor papje őlt aa.-i; a tanítói állomásra Gyórbíró Dániel, és Henning György aa.-i; mihez mi csak anynyit mondhatunk, hogy szerencsét kívánunk a sárdi egyháznak ily sok jeles pályázóhoz, valamint megválasztandó lelkész társunknak is egy ily buzgó, lelkes egyházhoz.

Végre, berekeszté e nagy napot egy barátságos ebéd, t. Vadady László ur vendégszerető házában a férfiak, és t. Szász Pál urnál a nők részére, hol természetesen kedélyes felköszöntések fűszereztek a mulatságot egész estvig, midőn hazaoszlottunk azon jó kívánságok közben, hogy isten a sárdi egyházat sokáig éltesse, virágoztassa.

Tókos Sándor,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mielőtt törvényhozási intézkedés folytán el lett volna rendelve a felnőttek oktatása, bethleni egyházunkban már be volt állítva, hol lelkész-társunk, a buzgó és minden jó iránt lelkesülni kész Csűrös József, és az iskola-tanító Fekete Gergely hét esztendő óta gyakorolják e nemes foglalkozást; melynek köszönni lehet, hogy a bethleni lakosok nagy része tud írni, olvasni, számolni, énekelni, ismeri a bibliát, sőt fogalommal bírnak a keresztyén és protestáns egyház történelméről is. A bethleni grófok és grófnők pedig áldozat-készségükkel jönnek segítségül e nemes buzgósághoz, a menyinyiben könyveket vesznek és osztanak ki a tanulók közt, hogy többre sarkalják. Örömmel adjuk át a nyilvánosságnak e nemes versenyzést, melyben kiki azt adja, a „mije van!“ Vajha, minden községről ezt irhatnók; s ne kellene elszégyelnünk magunkat isten-ember előtt, hogy anynyi nemes talentum elrustikál haszonvehetetlenül, s méltókká teszik magukat az — ítéletre.

* A „Ker. Magvető VI-ik kötetéhez jutalom-könyvül megjelent a Channing válogatott műveiből a II-ik kötet, fordítva s kiadva az unitarius tanárok által. Tartalma: az egyház, fordította Ferenc József; Krisztus hirdetése, ford. Simén Domokos; a keresztyén vallás, észszerű vallás, ford. Simén Domokos; szellemi szabadság, ford. Bencédi Gergely; keresztyén isteni tisztelet, ford. Ferenc József; a halhatatlanság, ford. Sándor Mózes; a vasárnapi iskola, ford. Sándor Mózes. Az unitarius tanárok, valóban nagy becsű szolgálatot tesznek vallásos életünknek, midőn egyházi irodalmunkat, mely anynyi selejtes terméket hoz létre, ily maradandó értékű művek gondos átültetése által gazdagítják; mert noha részünkről a nagy egyházi szónok álláspontját minden tekintetben magunkévá nem tehetjük, de el kell ismernünk, hogy azon emelkedett szellem, méjyre pillantó bölcsesség, s valódi krisztusi szeretet, mely művei nagy részét átlengi, elménkre és szívünkre fölemelő, s nemesítő hatást gyakorol. Olvasóink figyelmébe, ennél fogva őszintén ajánljuk, s biztosítjuk őket, hogy e kötet megszerzése által, igen csekély árért (1 frt. 20 kr.), valódi szellemi kincseknek jutnak birtokába.

— (Nyugta és köszönet nyilvánítás.) A 35 forint 10 kr. segélypénz küldeményt, mint az általam nagyra becsült „Erd. Prot. Közlöny“ utján szenvedésünk enyhítésére eddig begyűlt összeget szíves köszönettel vettem, melyről midőn megnyugtatom, egyszersmind azon szívesre kérem, méltóztassék nemes szívü jöltevőink iránti legforróbb hálnak nyilvánosságra juthatását eszközölni. Méj tisztelettel levőn a nagytiszteletű szerkesztőségnek Őr.-Boldogfalván, március 9-én, 1872. Atyafi szolgálja Fábri József, ev. ref. lelkész.

— A kínai birodalom némely részeiben kezd lábra kapni az idegenek iránti gyűlölet és azok üldözése. Kwang-i kerületben a következő hirdetés volt kifüg-

gesztve: 1. Azon hajók, melyek ily elátkozottakat hoznak, megtöltendők fával, s elégetendők. 2. Ha vagy egy mégis szárazra lép, minden ház egy őrt állítson, ki őket elűzze. 3. A mely ház egy ilyet befogad, lerombolandó; a kik pedig enni és inni adnak, minden vagyonukat vesztik. 4. A mely kínai keresztyénné lesz, halállal lakol, és a mely szomszéd ezt esetleg fel nem jelenti, az állam javára megzálogtatik. 5. A ki a keresztyénséget hirdeti, legyen elátkozott, és kirekesztetik a társadalomból sat. A kínai papok mindent elkövetnek, hogy ily értelemben a népet fellázzítsák. — Most már csak azt szeretnők tudni, hogy a mi ultramontánaink tanulnak-e a kínaiaktól, vagy megfordítva? Az állapotok ott és itt ugyanazok e tekintetben, prédikálván az egyedül üd vezítő hitet. Szeretet istene, örködj felettünk, hogy megszabadulhassunk a gyehenna tüzétől!

287—1872.

KÖRÖZTETNEK.

N.-enyedi egyházmegyénkben az a.-gyéresi kántor-tanítói állomás; a megválasztandónak orgonálni is kell tudnia.

Évi fizetése 260 frt. o. é.

Pályázati határnap ápril vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és közügyigazgató nt. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, március 14-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

299—1872.

Széki egyházmegyénkben:

a) A bálványos-váraljai kántor-tanítói állomás; fizetése 324 frt. 83 kr. o. é.

b) Az árpástói kántor-tanítói állomás; fizetése 134 frt. 11 kr. o. é.

Pályázati határnap mindkettőre nézt ápril 15-ike.

A folyamodványok esperes t. t. Báthori Dániel aa.-hoz Székre küldendők.

Kolozsvárt, március 14-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

301—1872.

N.-enyedi egyházmegyénkben a n.-laki másodosztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap ápril vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és közügyigazgató nt. Basa Mihály aa.ához Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, március 14-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyiltposta.

9. Bögöz. S. I. Azt a csillagot ne bolygassuk, és éppen ez idők szerint — ne A küldeményt köszönettel fogjuk venni.

10. Bölön. S. K. Mihelyt az egészet megkapjuk, azonnal közöljük.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, MÁRCIUS 28.

65—13. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A 15-dik paragraphus.

Olvasóink bizonyára sajnálattal látták „a fő-consistorium üléseiből” felirati tudósításainkból, hogy már ez ideig a kultusz-miniszterium majdnem kétszáz ref. felekezeti iskolánkat illette elsőfokú megintéssel. Ezt a megintési jogot foglalja magában az a famosus 15-ik paragraphusa az 1868-ik évi XXXVIII-ik törvénycikknek, mely hozott „a népiskolai közoktatás tárgyában.”

A legforróbb odaadással lestük ama törvénycikknek meghozatalát, melytől reméltük, hogy pangó népnevelésünk valahára új életre lendül; valódi áhitattal csüngöttünk a boldog emléktü br. Eötvös felemelkedett szellemén, ki — méjj meggyőződésünk szerint — korát egy fejjel multa felül. A törvény meg lett hozva; a pártok mintegy kibékülni látszottak az ország házban; s dissonans hang csak igen kevés vegyült az elég hoszszura nyult tanácskozásokba. És a törvény-javaslat — törvénynyé lett; és elmondhatjuk, hogy igen szép törvény — papiroson. Benne határozottan ki van emelve, hogy a népnevelés az állam gondjai közé számítatik: miután nem csak hangsulyozva van a községi iskola előnye; hanem, egyszersmind gondoskodva van az 5. kr. %-al arról is, hogy ahhoz mindenki járulni köteles.

Mi, őszintén valljuk be, kész szívvvel fogadtuk el ez elvet — mint olyat —, mert meg vagyunk győződve, hogy irni, olvasni, számolni sat. a Kihinából vett jó tanító is éppen úgy fogja megtanítani az illetőket, mint az európai, vagy éppen magyarországi; s úgy véltük, hogy a vallásos oktatásban, mi magunk gondoskodván, csorbulást nem fogunk szenvedni. De nehéz aggodalmak közt vártuk a törvény végrehajtását, meggondolva azt, hogy a magyar birodalomban hány ezer iskola, és beléjük hány ezer tanító kell: honnan fognak előteremteni egyszerre anynyi pénzt; s a mi még nehezebb, anynyi alkalmas embert.

Aggodalmainkra csak hamar megjött a felelet. Megfeleltek azóta az évenként előttünk lefolyt budget-tárgyalások, melyekből csak az 1869-ik évit emeljük ki, melyben méntelepekre és ménesekre megállított 680,400 frt.; népnevelésre 396,000; s megfeleltek a szorványosan felállított képezdek, honnan távolról sem került ki még eddig anynyi alkalmas egyén, hogy a legmérsékeltebb föltevés is keserűen ne csalódott volna. És ha akkor, midőn a törvény meghozásakor — tehát, midőn az egész ország a legmelegebb érdeklődéssel viseltetett iránta — csak ennyi áldozat volt hozható az egész ország adóképességéből a legszentebb, az országot csak ez által felemelhető, és megtartható célra: mit várhattunk, és mit várhatunk ma, midőn a méltóságos tanfelügyelőkön kívül, még a legnemesebb szívek is elborongó szomorúsággal látják, hogy a szép törvény — halva született — s a melléje felállított örök — a tanfelügyelők — nem a vigasztalás forrásai; hanem, ők maguk is keservesek, kik hasztalan vergődésben keresnek oly munkakört, hogy valamiképpen megérdemeljék azon 237,000 frt. fizetést, mivel Magyarország honorálja azon hivatalnokokat, kik legtöbb rubrikát állitnak össze évenként, még eddig véghe-tetlen kevés haszonért.

Nem a tanfelügyelői instituciót — mint olyant — illeti elbűsult szemrehányásunk. Maga a cél lehet igen jó; sőt szükséges is. Szükséges, hogy Magyarország államháztartásában legyenek oly férfiak, kiknek egész életök minden törekvése a népnevelés ügyének legyen szentelve, a mellett buzgolkodjanak, lelkesedjenek, virasztó gonddal örködjenek. De isten, ember előtt vádat emelünk tanfelügyelőink ellen azon felfogásért, melynek még eddig egyedül és kizárólag adák tanujelét országrészünkben; vádoljuk azon eléggé nem hibáztatható föllépésért, hogy majdnem ellenséges álláspontot foglalnak el az adott viszonyokkal szemben; vádoljuk azzal, hogy törekvésük nem az, hogy egyengessék az utat a népnevelés érdekében, hanem háborúságot szitnak, s megdermesztik még

azon erőket is, melyeknek eddigi működésüket eléggé meg nem köszönheti az ország; vádoljuk azzal, hogy nem egyebek, mint burokraták, úgy tüntetvén fel magukat, mintha a Bach-regime idejéből örököltük volna.

Nehéz vádak; de igazoljuk őket.

Az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház látva, hogy az állam nem hozhat akkora áldozatot a népnevelésre, mint a menyinyi a szükséglet, elhatározta: hogy a hol egyházaink elég eszközzel bírnak, meg fogja tartani iskoláit, s a törvény színvonalára emeli; a hol meg van adva a helyzet, de hiányzott a buzgóság, azt emelni fogja, s megfelelni igyekszik a követelésnek; a hol pedig, mint felekezet nem tehet semmit, mert az egyház el nem bírhatja, ott az állam teljesítse köteleességét, s állíttasson községi iskolát. E felfogást, reméljük, senki sem fogja vádolhatni merev felekezetiességgel.

S vajjon, a tanfelügyelők, mint a népnevelés feltétlen őrei, vettek-e tudomást e mozzanatról, mely a népnevelés emelése érdekében hozatott? Mondták-e azt: te község, igyekezz anyaszentegyházad határozata értelmében emelni iskoládat, mert ha községivé lész, akkor is fizetned kell az 5 kr. %-et; kezdet fogtak-e a tanfelügyelők azzal a hatósággal, mely már akkor szívében viselte a népnevelést, midőn ők még nem is születtek; állított-e fel az erdélyi részekben egyetlen egy új iskolát ott, a hol nem volt?

Mindezek helyett, úgy látszik, mereven ragaszkodva a törvény betűjéhez, s úgy lehet, egyéb utasításaihoz hivatalt állítottak be maguknak, s azt körülvették khinai kőfállal, melyen át semmi ki nem szivárog; rávetették magukat a felekezeti iskolákra, s azok közül a legjobbakat községivé elharácsolni igyekeztek, példa erre: Zágon, K. Vásárhely, Sz. Somlyó, Déézs sat. Tehát, nem ott igyekeznek ujakat állítani, a hol nincs; hanem csupán a meglevőket, s melyek 10—15—20 ezer forint tőkével rendelkeznek, igyekeznek kiközösíteni, s ez által megdermesztik, ha végképp ki nem irtják az önfentartás nemes ösztönét, melynek pedig — mint tisztán protestáns elvnek — igen sokat köszönhet Magyarország, s oda terelik a lakosok jobb részét, hogy mit eddig tettek áldozat-készségből, ezután tenni fogja ráhajtott tartozásból, mert azt nem hitethetik el velünk, hogy a kormány ingyen fogja mindezeket fentartani.

Nó, meg aztán, kiosztottak egy néhány föld-

gömböt, mappát, és falitáblát; hanem, tettek is jelentést a kultusz-miniszteriumhoz iskoláinkról olyat, hogy ez indittatva érezte magát — mint említők — egy pár százat első-foku megintéssel illetni a 15-ik paragraphus értelmében.

Semmi kifogásunk ellene. A törvény — törvény; és mi tisztelettel hajlunk meg előtte. Az apa és édes anya is reszket fiáért: mégis oda kell állitnia a sorozó bizottmány elébe. Csupán, a mondók vagyunk, hogy akkor legalább méltányosságot tanusítsatok; mert ha nagy adót vesznek a népen (a mi nem is lehet ma már civilisált államban más-képpen), de építik is a vasúttakat, emelik a közgazdászkat, az ipart, a kereskedelmet, szóval: potenci-rozzák az adózás képességét.

Mit kaptunk, mit kapunk mi a népnevelés érdekében iskoláinkra? Hideg visszautasítást mind anyynyszor, valahányszor csak némi segélyt kértünk, mert a törvény tiltja, kizárja a felekezeti színezetet.

Hanem, a felügyelet, a megintés jogát, azt gyakoroljátok. És minő részletesen, kiterjeszkedve egész a minuciáig. — Izelitőül ide jegyzünk egy néhányat.

Felmérik a tanfelügyelők a tanszobát, s ha úgy találják, hogy a 8—12 □ lábnyi helyből, melyet a törvény egy tanuló számára követel, egy hajszálnyi hiányzik: azonnal megy a feljelentés. Feljelentik az olyan iskolákat, hol egyszerű deszkalócákön ülnek, mintha a falusi nép diványon nőne fel; a hol nincs testgyakorlat, mintha a szegény falusi nép nem gyakorolná testét verejtéket hullató munkájában; a hol nincs faiskola, nincs konyha-kert; megintik azokat, hol nem tanítják a mezei gazdaságot, kertészetet, természettant; megintik a legjobb iskolát, hol semmi hibát nem találnak egyebet, azért, mert nem tanítják a „polgári jogokat.” Nekünk úgy tetszik, azért intik meg, hogy nem tanítják a polgári kötelelességeket, s ezek közt azt, hogy egy jó állam-polgárnak legszentebb kötelelessége: megfizetni adóját, és hallgatni! S végre, megint a kultusz-miniszterium oly iskolát, melybe — az illető egyházi hatóság jelentése szerint — a tanfelügyelő soha-soha meg nem fordult.

Távul legyen mi tőlünk, mintha kicsinylenők e felhordott okokat, melyekért a megintés történik, miután mi érezzük legjobban, hogy iskoláink közül még a legeslegelőll állók sem felelnek meg annak az ideálnak sem, melyet mi magunknak alkottunk e tekintetben; s hol állanak aztán a gyengék! Hol van

az az eszeveszett ember, ki nem örömet látná, hogy minden községünkben egy oly iskola emelkednék — egy világító toronyként — mint az a mintázat, melyet a kultusz-miniszterium — nagyságos Gönci Pál terve szerint — készítettett, s leküldött egyházi legfőbb hatóságunkhoz, azon útasítással, hogy a szerint építsenek. Halmon emelkedik az égnek, mint egy palota, mint egy templom; pompás ivezetű ablakokkal, tágas kerttel, fákkal beültetve, folyosókkal, s tölgyfa üléspadokkal sat. és csekélységbe kerül — 10—15—20 ezer forintba! Nó, ezt bizonyosan fel fogják építeni azok a községek, melyeknek tőkége 215 frt.; jövedelme pedig 3 frt. és 17 kr!!

Ugyan kérdelek, magas kultusz-miniszterium, és ti nagyságos tanfelügyelők, mit csinálnátok, ha egy szép reggel arra ébrednétek fel, hogy az erdélyi superintendens legfőbb hatósága így szólana: én gondoskodom a vallásos nevelésről; de az iskolákat, mint olyanokat, nem bírom már tovább fentartani, a ti követeléseitek szerint; a mi az enyém, azt megtartom; ti pedig, holnaptól fogva, intézzétek a népnevelést. — A feleletet elengedjük.

A dolog sokkal fontosabb, és elhatározóbban függ össze sokat hányatott nemzetünk életével, hogyszem tréfát lehetne csinálni belőle. De nem nyomhatjuk el legméjebb elkeseredésünket a felett, hogy ha segílyt kérünk, elútasítanak; a mit az országgyűlés megszavaz egyházi célokra: azt későn és mint kegyelmet nyerjük, s megkötik kezünket, hogy mire használjuk, tehát gyámság alatt tartatunk; ha a cameraticum beneficiumok méltányos kárpótlását — tehát jogos követelésünket — kérjük, öt év óta küldözgetnek Ponciustól Pilatushoz, Paulertől Kerkápolyihoz, s vissza, minden eredmény nélkül; de, ha arról van szó, hogy egy iskolánk nem éppen olyan — legjobb akaratum mellett, mert szegények vagyunk — a mint egy idealis törvény követeli; ha egy szegény öreg tanító, ki a mindennapi kenyérért szolgált harminc évig, nem tud tanítani tornászatot; ha egy igénytelen kis község nincs abban a helyzetben, hogy „konyha-kertet“ tartson sat. ezekért vége-hossza nincs a tömérdek rekriminációnak: ez méjjen elszomorító tanubizonyosága azon siralmas, de egyszersmind boszantó helyzetnek, a melyben vergődünk az élet és halál között.

Ennyit akartunk elmondani most, a 15-ik paragraphus nagyobb dicsőségére.

Szász Gerő.

„Szabadíts meg a gonosztól.“

(Kérve a kultusz-miniszter urat.)

Valódi szabadság és egyházi hierarchia ellentétek; a kettő közt választani kell.

Ballagi.

Vecsei Tamás képviselő interpellatioja az ország-szerte gyakorlatban levő reversalisokért — mindnyájunk előtt ismeretes; és a kultusz-miniszter ur válasza: „valamint eddig, úgy a jövőben is minden ily esetben azt fogja tenni és rendelni, mit a törvény meg kíván“ — még ismeretesebb; régi hang.

A kultusz-miniszter ur — ígérete szerint — a reversalisért kérdőre vonja S—y rom. kath. pap urat, ki — lehet — elismeri, hogy „a szekrestyében formális eskü által kényszeríté az ev. völegényt, azon ismételt ígéretre, hogy minden gyermekei csak is a kath. vallásban fognak neveltetni.“ És mit fog tenni a kultusz-miniszter ur? Elrendeli: „hogy a fiak atyjoknak, s a leányok anyjoknak vallását követik.“ És ezzel szent a békeség. A kultusz-miniszter ur megnyugtatja magát, mert a törvénynek érvényt szerzett; a rom. kath. pap ur is megnyugtatja magát: meghajolt — úgy a hogy — a törvény előtt, és minket is megnyugtatnak az 1868. LIII. t. c. 12. §. eme szavaival: „A törvénytellen ellenkező bármely szerződés, térítvény, vagy rendelkezés ezentul is érvénytelen, és semmi esetben sem birhat jogerővel.“

Igy forgunk napról napra, évről évre e cirkulus vitiösusban.

De ha a kultusz-minisztur ur felemelkedve az igazság színvonalára, mint jogász, szól a képviselőházban felmerült panaszos sérelemhez, azt kell vala felelnie, hogy az LIII. t. c. hiányos, azon javítani fog, s mig ezt megteszi, az ily botrányos esetekben szigorral jár el. A kultusz-miniszter ur a sok, számos esetből már tudhatná, hogy az úgy nevezett klerus, vegyes házasságok alkalmával mindig, de mindig mindent elkövet arra, hogy reversalist szerezzen. És e mesterséget rendszeresen űzi. Már a hirdetéskor hozzá kezd; előáll, hogy csak ő eskethet törvényesen, áldásosan; a filialis egyházakban, hol a protestáns pap csak időnkint fordulhat meg hivei közt, bátran mondhatjuk, mindig kath. pap végzi az esketést, ha a felek nem is akarják. Nem ad a háromszori kihirdetésről elbocsátó levelet; de a tanuk sem adnak, mert a rom. kath. pap törvényét tartják; sőt, még szóval sem merik bevallani, hogy a kihirdetés megtörtént, mert nem akarnak ily csekélységért ellenkezésbe jöni papjukkal; nem akarják papjuk haragját magukra vonni. És a hosszas processusnak az a vége, hogy a felek beleunván a sok járás-kelésbe, halogatásba: kath. pap esketi meg őket. Ily esetekben van aztán halászat a zavarosban: reversalis-fogás.

Igy vagyunk a gör. kath. papokkal is; ezek még tovább mennek: vegyes házasságoknál a magyart átveszik, nevet adnak neki, és aztán meg is esketik — egy füst alatt.

És ha olykor-olykor nyilvánosságra jő az egyéni szabadságot elnyomó, és az országos törvényekkel ellenkező,

azt kijátszó tertők: még ők állanak elő, hogy a törvényben csak anynyi van: „reversalis érvénytelen“, de, hogy azt szabad venni, avagy nem: az az ő dolguk, arról ők felelnek. Erre kellene felelni határozottan a kultusz-miniszter urnak is.

S még menyinyi apró részlet van! melyekből mindaz tűnik ki, hogy a klerus magát a törvény felibe helyezi.

Az efféle skandalumok megszüntetésére az „Erdélyi Prot. Közlöny“ „anyagi és erkölcsi legnagyobb büntetést“ kér, sürget. Azt hiszem, a rom. kath. papokkal szemben, a legnagyobb anyagi büntetésnek több sikere lenne, mint az erkölcsinek.

Az 1868. XL. t. c. 44. §. magában foglalja: „A nőszülhetés korlátozásai“-t, a 46-ik §. „Büntetésről“ is gondoskodik: „Azok, kik a tiltott nőszülésnél vétkelesen közreműködnek, a községi szegény alap javára ötszáz frtig terjedhető pénz birság, vagy három hónap tartamáig terjedhető fogság alá esnek“ sat. Ha a reversalis vételére ily forma büntetés lesz vala az LIII. t. c.-ben: akkor sokkal kevesebb panasz zavarta volna a kultusz-miniszter ur nyugalmát.

A mult évben egy 21 éves katona köteles ifju kérte illető papját, esketné meg; a pap szemé előtt tartva az 1868. XL. t. c. idézett §-át, nem eskette meg; erre más

nap az ifju előállott egy törvényesen kiállított kötvénnyel, melyben javait leköti a pap részére 500 frtig, ha az esketésért büntetés érné a papot. A pap erre sem eskette meg. Ez tény; a világos, szigoru törvénynek eredménye.

Az igaz, felette sajnós, hogy a ker. vallás hirdetői — papok, művelt kath. papok — számára kell szigoru törvényt hozni, hogy a jézusi, és ne a jézuita szeretetet gyakorolják, és a békességet fentartsák. De, ha ők még most is a mult idők emlékein akarnak élődni, és állam-vallásról álmadozni: a rajongókat ki kell ábrándítani. E nagy munka, tudom, nem egy ember műve lesz; de a törvény határain belül mindenki hivatva van, részt venni a küzdelemben; a már nyert alapot pedig feladni, semmi áron nem szabad. A kultusz-miniszter ur lehet jó katolikus, papjait szeretheti, de ezért egy ország jogos kívánalmait, igazságos érdekeit fel nem áldozhatja. Ha az ország a szabadság bizonyos fokáig már eljutott, és még tovább akar haladni, ne legyen akadály épp a kultusz-miniszter ur, és ne mondja azt: „a ki velem nincs, ellenem van“ hanem, jusson eszébe: „valódi szabadság, és egyházi hierarchia ellentétek; a kettő közt választani kell.“

Timár Lajos,
ref. pap.

TÁRCA.

A főconsistorium üléseiből.

Kolozsvár, márc. 24-kén, 1872.

Az egyházkerületi közgyűlés egybejövételének ideje közeledvén, a szükséges előintézkedések megtételére bizottság neveztetik ki, melynek feladata: tanácskozási rendszabály, u. n. házszabályok iránti javaslat készítése; anyaszentegyházunk vagyonának a beérkezett kimutatások alapján leendő egybeállítás; egyházi törvénykezési javaslat készítése; anyaszentegyházunk több rendbeli sérelmeinek egybeállítása, a azok orvosolhatása iránt javaslat készítése; közép, fő, elemi és népiskoláink ügyeinek rendezése iránti javaslat kidolgozása; anyaszentegyházunk szerzetére vonatkozó törvényeink egybeállítása stb.

— Graf Nemes János jogutodai négy rendbeli jogelődüktől rájuk maradtott adosságukat törleszteni akarván, kéri a pénztárnokhoz rendelet kibocsátását, hogy az adóságok törlesztését elfogadja, a törlesztett követelésekről szóló adós-leveleket kiadja. A pénztárnokhoz ez értelemben rendelet bocsátatik ki.

— Pénztárnok jelenti, hogy több kicserélés végett bemutatott államkötvény kicseréltetett, s az új kötvények általa felvétettek. — Espereseink közül azok, kiknek meggyűkből ily állam kötvények muttattak be, arról értesitetnek s felhivatnak, hogy azoknak miként leendő használása iránt véleményeiket terjeszszék be.

— Az Alsó Zsigmondné, Jánosi Rozália által kolozsvári, m. vásárhelyi tanodák, a palatkai, pagocsai és sza-

vai egyházak javára hagyományozott évi hasznobéri illetékek megváltási összegéül az örökösök 2000 frtot ajánlottak fel. — A megváltásul felajánlott 2000 2000 frt. váltás-összeg elfogadtatik úgy, hogy az minden levonás nélkül f. év ápril 24-eig készpénzben befizetessék az illető hagyományos testületek pénztárába; a hagyomány után eső kincstári illetéket az örökösök tartozván hordozni. Erről a hagyományos testületek és az örökösök megbizott képviselői értesitetnek. Hogy az egyezés e feltételek alatt törvénykezési rendszerünknek megfelelőleg kiállittassék és biztosittassék, a titkár kiküldetik.

— A lelei egyház iskola építésre 400 frt. előleget kér kárpotlási illetőségéből kiadatni. A kért 400 frt. utalványoztatik; az építkezés vezetése, a pénz kezelése Kovács Sándor lelei ref. lelkészre bízatik.

— A tötöri tagosításhoz felhatalmazottul Nagy Lajos dézsi e. megyénk jegyzője, a m. derzseihez Kis József birtokos neveztetnek ki.

— Az udvarhelyi tanoda előljárásiágának kérelmére megengedtetik, hogy lemondott pénztárnoka helyébe saját belátása szerint válasszon pénztárnokot; mielőtt azonban volt pénztárnokát véglegesen fölmentené, a számadások megvizsgálándók s a vizsgálat eredményéről az e. főtanács értesítendő.

— A k. dobai egyház megtár-építés és cinterem bekerítésére 501 frtot kér kárpotlási illetőségéből kiadatni. Pénztárnok felhivatik, hogy az egyház pénzkészletét mutassa ki.

— A sz. lászói egyház egy eddigelő 6 firtot jövedelmezett zsellér-telket, hozzátartozóival együtt 500 firtért eladván, kéri a szerződés megerősítését. A szerződés megerősítették s k. kalotai esperes utasítottatik a vételárnak a fennálló törvények értelmében leendő tőkésítésére.

— A hadadi egyház ujonnan választandó iskola-tanítója számára új bérlevelet állított ki, mely szerint a fizetés 500 firt készpénzre emeltetik; kéri a bérszerződés megerősítését. Megerősítették.

— A m. vásárhelyi tanoda előjárósága kéri, hogy addig is, míg a tanárok fizetése rendszeresítenék, tekintettel a változott viszonyokra, engedjék a f. évre a rendes tanároknak 180, a segéd-tanároknak 90 firt fizetést. Tekintettel a kérés indokaira, a kért fizetés-potlék engedélyeztetik.

— A vallás és közoktatásügyi miniszterium visszautasítja a sz. újvári egyház kérelmét, melyben a töle erőszakkal elfoglalt templom helyiség helyett építendő új temploma építésére segélyt kért. — Ugy látszik, hogy a miniszteriumnál az e. főtanácsai indokolt felterjesztést el sem olvasták, mert az elutasítás a „hitfelekezetek nem segélyezhetőek“ szokásos refrainnel van ellátva. Ez okból újabb felterjesztés tétetik.

— A sz. somlyói egyház iskoláját községivé alakította a nélkül, hogy arról az esperest, vagy egyházi előjáróságot értesítette volna. A községileg berendezett iskolából az egyház facultálva volt rektorát kiválasztotta. Az esperes kérdést intéz, hogy a kiválasztott rektor fizetésével s jelesen kárpótlási illetékével mi történjék, és mi történjék a rektorral. — A miniszterium biztosította anyaszentegyházunk jogát, hogy felekezeti iskoláinknak községivé átalakításánál az egyházak vagyona felett az egyházi főhatóságok beleegyezése nélkül intézkedés nem tétetik. Midőn ebből kifolyólag az egyház és tanfelügyelő az egyházi előjáróság tudomása és beleegyezése nélkül intézkedtek, sérelmesen jártak el, mely sérelmes eljárás orvoslást, és illetőleg megtorlást igényel. Mielőtt azonban határozat hozatnék, esperes felhivatik részletes és teljesen felvilágosító felterjesztés tételre. A facultált rektor, további intézkedésig, állomásán megmaradottnak tekintendő, s a fizetés számára adandó.

— A zabolai egyház-kepe megváltás alapul szolgáló magtárt állított, s magtári szabályokat dolgozott ki. Kéri a szabályok megerősítését. Megerősítették.

— A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 21 népiskolát int meg A szükséges intézkedések megtétele végett a megintés közöltetik az illető esperesekkel.

— Gróf Kun István a babuci egyháznak tartozó 200 forint adósságát, kamatjaival lefizeti. A kötlezél a grófnak kiadatik; a tőkével az egyház javára földt. kötvény vásároltatik; a kamatok az egyház számára folyósíttatnak, miről az egyház is értesítettik.

— A tordai egyház és volt adminisztratora, Kállai Sándor között fenforgó jutalmazási vitás ügy, első folyamodású hatósági eldöntés végett, áttétetik u.-enyedi egyházmegye köztörvényszékéhez.

— A m. galambfalvi egyház iskola helyisége na-

gyobbitása, főleg második iskola felállítására telket vásárolván, a szerződést megerősíttetni kéri. Megerősítették.

— A mikeszászi egyház kárpótlásai valósíttattak, és a vétel jogosultak között, illetőségük arányához képest, felosztattak; a vétel jogosultak közül többen kéri valósítási költségeik megtérítését az egyház részletéből, mint a mely a valósításra mit sem költött. A valósítási költségek a vétel jogosultak mindenikét aránylagosan terhelvén, a költségek arányosítására a számvevőség megbízatik.

Ezek mellett több számadási és keblügy.

— h — s.

A népiskolákról délkeleti Németországban.

Múltkori levelemben megígérttem volt az „Erdélyi Prot. Közlöny“ olvasóinak, hogy miután a dél-németországi népiskolák multjával, fokonsinti fejlődésével — anynyira a menynyire — megismerttettem, közleni fogok egyet-mást a jelenállapotokról is. Teszem ezt most egyszerű tárgyilagos-sággal, a lehető röviden és hiven tárva fel azt, a mit egy és más helyen láttam, tapasztaltam.

Azon eset, mi honunkban nem tartozik a ritkaságok közé, hogy t. i. valamely község növendékei minden iskolázás nélkül nőjjenek fel, itt semmi esetre sem fordul elő; miután a legkisebb faluban is iskola van, és szigorú iskola-kötelezettség uralkodik.

A nagyobb községek több osztályu, a kisebbek egy osztályu elemi iskolával bírnak. Amott a különböző koru és fejlettségű növendékek külön osztályban, külön tanító által tanítatnak; emitt ugyanazon helyiségben egy tanító végzi a teendőket. Az iskola-kötelezettség tart a növendék 6 éves korától, 14 éves koráig.

Az ugy nevezett, egy osztályu népiskolában négy csoportra vannak felosztva a növendékek; az 1-ső csoportba tartoznak a 6—7, a 2-ikba 8—9, a 3-ikba 10—11, és a 4-ikbe a 12—13 évesek.

Télben a 3-ik és 4-ik csoportba tartozók korábban mennek fel az iskolába, és hamarabb is haza bocsátja őket a tanító, mint az 1-ső és 2-ik csoportba tartozó kisebbeket, kiknek tanulási idejük egy-két órával később kezdődik. A nyári iskolázás alatt amazok csak is dél előtt, ezek pedig dél után mennek iskolába.

A tanító hetenkint 30 órát tanít, és ez órákat anynyira köteles kitartani, hogy az iskola-törvény egy pontja azt mondja: „tanítói gyűlések csak oly napokon tartathatnak, mely napokon az óra-rend szerint dél után szünidő van.“

Tantárgyak: vallás, olvasás, szép- és helyesírás, fogalmazás (nyugták, kötelezvények sat. készítése), szám, kevés mértannal, földrajz, terményrajz, természettan, történelem (főleg hazai történelem), ének és rajz. Ez utolsó csak a több osztályu népiskolákban rendes tantárgy. A tantárgyak beosztását illetőleg, az összes tanórák $\frac{1}{3}$ -át igénybe veszi erkölcs-vallásos oktatás, a többi $\frac{2}{3}$ -ból $\frac{3}{7}$ nyelvtan, $\frac{2}{7}$ számtan és mértan, $\frac{2}{7}$ real-tudományokra esik.

A tanító fen kitett 30 órájából az egyik főcsoport, a 3-ik és 4-ik együtt 16 órát, a másik főcsoport, az 1-ső és 2-ik együtt 14 órát vesz el, mialatt a tanító közvetlen őket tanítja; a többi időt, mialatt a gyermekek jelen vannak az iskolában, gyakorlattal töltik, és pedig a 3-ik és 4-ik csoport hetenkint 27 órájából 16 közvetlen oktatás, 11 gyakorlat; a 2-ik csoport 23 órájából 7 közvetlen oktatás, 16 gyakorlat; az 1-ső csoport 18 órájából 7 közvetlen oktatás, 11 pedig gyakorlat.

Látni való, hogy bizony gyakran meg kell történni annak, hogy egyszerre mind a 4 csoport jelen van az iskolában (csak is téiben, mert a mint fennebb említve volt, nyáron a nagyobbak dél előtt, a kisebbek pedig dél után járnak iskolába. A tanító ekkor a 30 órából 18-at ad a nagyobbaknak, és 12-öt a kisebbeknek); de ez a tanítást legkevésbé sem hátráltatja. A tanító előtt van mindig a falra függesztve az általánosán megállapított órarend, melyen perckenként fel van osztva az idő és teendő, s nem jön abba a zavarba, hogy „hát már most, mi következik.“ Aztán, az együttes órák alatt leginkább oly tárgyakkal foglalkozik a tanító, hogy pl. míg az 1-ső és 2-ik csoport ír, az alatt a 3-ik csoportnak egy összeadási műveletet diktál, s a 4-ik csoport tagjai a feladott szorzási műveletet fejtik meg saját táblájokon, és így egyik a másik által nem zavartatik munkájában. A közvetlen oktatás, mely magyarázattal van egybekötve, a külön órákon történik.

A mit a gyermek tanul, azt érti is; mert egyfelől értelmes magyarázatot kap, *) másfelől az illető tantárgyához szükségeltető segéd eszközök szeme előtt levén, a hallott magyarázatot a kísérlet méjjebben vési be elméjébe. A számoló gép, földrajzi mappák, és a földgömb, a mellett egy kis terményrajzi gyűjtemény, s az elemi természettanhoz szükséges segéd-eszközök mindenütt feltalálhatók.

A fennebbiekből láthatni, hogy a gyermek 8 évet tölt az iskolában, s mikor 14 éves korában kilép abból, elegendő készütséggel bír, hogy konfirmáció alá menjen. Azután következik a vasárnapi iskola, és erre ismét törvény által köteleztetik, hol a lelkész vezetése alatt inkább erkölcs-vallásos oktatásban részesül.

Lássunk már a tanítók szellemi és anyagi helyzetéről.

Az ifju, ki magát e pályára szánta, 16 éves korában vétetik föl a tanító képezdébe, s 5 évi tanfolyam után szigorú vizsgát tesz az illető bizottság előtt. Ezután alkalmaztatik, mint segéd-tanító, és ez állásban ismét öt évet tölt, mialatt tapasztalt tanítók oldala mellett gyakorlati ismereteit szélesítheti. Ekkor ismét egy vizsgát kell kiállania (ez csak is gyakorlati vizsga), s lesz al-tanító (rendkívüli tanító), 2—4 évig, s csak is ezután lehet rendes iskola tanító. Minden hosszúság magyarázat nélkül,

*) Volt alkalman több népiskolát meglátogatni Württembergben, s egész délutánokat töltöttem ott, hallgatva az értelmes isk. tanítók magyarázatát, tanítását; mondhatom, sokat tanultam az egyszerű emberektől, s távolról sem merész azon állításom, hogy ha isk. mestereink képezdeit tanfolyamuknak $\frac{1}{10}$ -ed részét töltenék egy ily iskolában, több ismerettel lépnének pályájukra, mint a három évi cursus után.

elképzelheti az olvasó, hogy minő készütséggel, és gyakorlati jártassággal bírhatnak az ily rendes tanítók.

Nó, hanem a mi illeti anyagi helyzetüket, ha nem is gazdagon (viszonyitva hazánkkal, gazdagnak is mondható), de kellően vannak díjazva, s az isk. tanító nem kénytelen szükséggel vesződni. E tekintetben mind a népnek, mind a kormánynak megvan a maga érdeme.

A tanítót a község fizeti, de a hol ez nem képes, a törvényben meghatározott minimumot megadni, ott a kormány pótolja.

Legyen szabad, egy rövid kimutatást közlenem a tanítók fizetés-viszonyáról. Előttöm fekszik négy, különböző időben hozott iskola törvény; *) ezekből állítom össze a következőket

1836-ban	egy r. t. 250 frt.	al. t. 180 frt.	segéd t. 150 frt.
1858-ban	300 frt.	200 frt.	150 frt.
1865-ben	400 frt.	„ 280 frt.	„ 200 frt.

Ezek eddig még nem valami óriási számok; de tekintve azt, hogy ez csak a minimum, csekélynek sem mondható. A legutóbbi iskola törvény 1872. jan. 22-én kelt; e szerint, a legkisebb községben is a tanítói fizetés minimuma 450 frt., mely a községek lélekszám arányához képest növekedik 680 frtig. Ehez járul még a szolgálat évi járadéka, mely minden 10 év után 40 frt. (Ez utóbbit kizárólag a kormány fizeti.)

Mit szóljak itt, hol a számok beszélnek!

E mellett, ha az iskola tanító életében nem gyűjtethetett is elegendő vagyont hátra maradt családja számára, halála óráját nem keseríti azon aggodalom, hogy övéi inaséget szenvednek, mert az özvegy-árvai nyugdíj-alap, mely több, mint egy század óta áll fenn, és növekedik: gondoskodik a hátra maradt özvegyekről és árvákról.

Hogy már az iskola helyiségéről is szóljak valamit, ez külsőleg olyan még a legkisebb községben is, hogy az oly magam féle erdélyi embert, bizony meglepi; belülről mi kívánni valót sem hagy fenn. Tágas szoba, melyben nem ülnek a gyermekek „egy más hátán“; légtisztító és hőmérő sem hiányzik sehol, s a gyermekek nem fuldokolnak a rossz levegő miatt. Csint és tisztaságot lát mindenütt a tanuló.

A felügyeleti jogot eddig a helybeli pap gyakorolta; azonban ismeretes már az olvasó előtt a közelebbi porosz iskola-törvény, s hogy minő befolyása lesz annak a kis német tartományokban, könnyű belátni, miután a porosz császári sas védő szárnyai alá takarta őket.

Még csak egy pár szót.

E sorok olvasója az eddigiekből, úgy hiszem, belátta, hogy a kis német tartományok a népnevelés terén, — hogy nagyot ne mondjak — egy kissé fölülte állnak a népeség, terület és természet áldásaiban dúsabb hazáknak. Igen, mert itt nép és uralkodó versenyeznek e tekintetben (Württemberg összes államháztartása kerül 22.018,160 forintba; ebből iskolai célokra fordítatik 2.757,299 frt; 1871-iki budget.); mert belátta mindkettő, hogy „elvész a nép, mely tudomány nélkül való“; a nép nem akar el-

*) Württembergből.

veszni, s az uralkodó meg akarja népét tartani. Nem lehet tagadni, hogy hazánkban is sok szép törvény hozatott, sok szép és hasznos intézkedés történt a közelebbi időben; de bizony csak — papiroson. Vajha, látnók azok gyakorlati érvényesülését! Vajha, teljesülne már azon általános, közszükség-érzethől származott óhaj: népnevelés, jöjjön el a te országod!

A jó példa lelkesít. Részemről, e sorokban csak rá akartam mutatni, hogy mit teremthet a buzgó, lelkes akarat; s ha e cikkecske olvasása közben egy szikrája a lelkesedésnek fölébred benned, szives olvasóm, áldozni a nevelés oltárán: ez bővséges jutalma leendő sorok írójának.

Áldás hazánkra!

Tübingen, március 18-án, 1872.

Simó Geza,
papjelölt.

VIDÉKI ÉLET.

**Vérző sebek, melyeket gyógyítani aligha,
— talán csak enyhíteni lehet.**

Bürkös, januárban, 1872.

Nem tudom, jó vagy balvégyetem az erdélyi ev. ref. statusnak egy oly szigetcsoporthoz vetett, melynek egyes helységei egymástól különböző távolságra vannak a nélkül, hogy egymással összfűgő egészét képeznének. Örökségül jutott osztályrészem, az egyes szigeteken vándor-utat tenni, s az egyházi adminisztráció körébe eső teendőket elvégezni. Ez, sokszor a lehetetlenséggel határos, mert vannak helyek, melyeknek távolsága, a legkedvezőbb esetben is, tálben három, nyáron két napot veszen igénybe; de különben is az árkon-bokron, hegyen völgyen átvonuló járatlan út, a hegyekről lezuhanó patakok a legjobb szándékot is megghusítják. Azonban, e vándor-útazásoknak mégis megvan az a nagy haszna, hogy szomorú tapasztalatokban igen gazdagok, s az elmélkedésre újabb, meg újabb anyagot szolgáltatnak.

Idegen elemek között elszorva, élnek itt a magyarok, kik többnyire ev. reformátusok. Számuk egy-egy helységben 1, és 30—35 család között változik. Állásukra nézve némesek, és felszabadult jobbágyok. Ezek anyagilag meg lehetőszen bírják magukat, buzgó refarmátusok, de a magyar nyelvet, kisebb-nagyobb mértékben elfelejtették; számuk összesen 10—11 család lehet. Némely helységben a férfiak életrevalóbbak, másban a nők. Ezek rendszeren más vidékre költöznek ki, hogy életmódot keressenek. Vannak helységek, hol a férfiak tősgyökeres lakók, vannak, hol a nők; míg a férfiak beköltözöttek, vulgo jövevények; vannak végre olyanok, hol jövevények, és tősgyökeresek vegyesen laknak. A társalgási nyelv — kivéve néhány vagyonosabb családot — általában oláh.

A mint a fennebb említett esetek közül egyik, vagy másik a tulnyomó, a szerint különböző a gondolkozás mód, szorgalom, munkásság, vallás-erkölcsi élet. Habozás nélkül ki lehet mondani, hogy az elismerő elsőség — általában véve — a ki-, vagy beköltözötteket illeti, míg a politikai

tényezőként szereplő, nagyon elszegényezett tősgyökeres némesek, a legutolsó helyet foglalják el. Azon öröm, és ön-elégültség ássa meg sirjukat, hogy saját érdemükön kívül, csupán születésük után politikai tényezők; büszkélkedve emlegetik őseiket, s elfeledik, hogy a szorgalom, becsületes munkásság sokkal méltóbbakká teszük elődeikhez, mintha a votum-licitációban keresik a politikai érettséget. Lépésről lépésre ki lehet mutatni, hogy a nemesség elszegényedését éppen az érdem nélküli politikai szerepeltetés idézte elő.

Ez az eset a vallás-erkölcsi életre nézve is. A politikai szerepeltetés mily erkölcsi hatással van egy elszegényedett, ambicióból tanulatlan és mégis döntő befolyást gyakorló osztályra: mindenki előtt ismeretes, ki figyelemmel kísérte, s kíséri az eseményeket. Kérem, ne ütközzenek meg, ha azt mondom, ambicióból tanulatlan; hiszen, régen irták, s ma is igen jellemzi a magyar nemest: „nem írok, nem olvasok, én magyar nemes vagyok.“ Ime, a szegénység mellett egy más ok, miért nincsenek iskolaházak, iskola-alap. Iskola nélkül nincs tudomány, tudomány nélkül elvész a nép; alant fokozott áll a szorgalom, munkásság, igyekezet.

Politikus nem vagyok, s nem tudom felfogni némely tudósnak azon állítását, hogy a monarchikus állambau szükség van kasztokra; de azt látom, az elszegényedett nemesektől lakott helyek példájából látom, hogy a kaszt-rendszer előbb-utóbb államsegélyt teszen szükségessé, ha az állam és nép érdeke közhasznú intézetek, iskolák sat. felállítását teszi szükségessé. Ha iskolát kell felszerelni, szerelje fel a patronus; ha az állam érdeke, (mert polgárok érdekéről nem sokat hallunk beszélni); tanítókat, papokat teszen szükségessé, fizesse és állítsa be az állam. Ez az alamizna-várás, ez a követelés az államtól, és nem az önerőn való járás, vagy csak akarás is erre — ez egy igen vérző seb. A segély, főként, ha megújuló, nem a szorgalmat, igyekezetet, önerőn való megélést mozditja elő, hanem ennek ellenkezőjét. A polgároknak, testületenknek — in ultima analysi — nem anynyira pénzsegélyre van szükségük, mint arra, hogy alkalmuk legyen saját igyekezetöket, szorgalmukat, munkásságukat akadály nélkül kifejteni. Az anyagi segély csak anynyiban üdvös, menynyiben azt elősegíti; káros, ha e határon túl megyen. Az, a kinek nincs semmije, de szorgalmasan és akadály nélkül dolgozhatik, éppen úgy rendelkezik évenként 300—400 forinttal, mint az, kinek 300 - 400 forint évi bevétele van, de éppen semmit sem dolgozik.

A szász földön ismerik helységet, melynek lakói magyar lutheranusok — vulgo klokozits — mindenfelől idegen elemek veszik körül, ha falujokból kimennek, magyar szót sem hallanak, és nemzetiségöket mégis hiven megőrzötték, saját erejökön szépen virágzó magyar iskolát tartanak fenn, a vallásos buzgóság nagy, az erkölcs tiszta, önálló, szorgalmas, munkás emberek, de jogokat nem születés, hanem érdem után gyakorolnak — ismerik is kötelességeiket.

Horvát István,
ref. pap.

(Folyt. következik.)

Bögöz, március 12-én, 1872.

Nagytiszteletű szerkesztő ur! Van szerencsém felmutatni a székely-udvarhelyi ev. ref. egyházmegyét, a mint ez évi hivatalos egyház-látogatás találta.

Lélekszám: 39,856. Született fiu 636, leány 564 = 1200; meghalt férfi 502, nő 478 = 980; szaporodás 220 lélek; házasságra lépett 389 pár.

Iskola, rendes köteles fiu 2100; leány 1865 = 3965; jár iskolába fiu 1645, leány 1374 = 3019; ismétlő köteles fiu 800, leány 737 = 1537; iskolába jár fiu 331, leány 279 = 610: konfirmáldott fiu 258, leány 235 = 493; himlő oltatott 649 gyermekbe.

Külfelkötés, papi: 499 hold, 252 □ öl; taniótói: 246 hold, 1408 □ öl. Különösen az egyházé 513 hold, 270 □ öl; erdő 1097 hold, és 78 □ öl. Mindezek után az adó 625 frt. 90 kr.

Magtár: 3318 véka szemes gabona, 914 véka csős törökbúza, és 2772 frt. 85 kr.

Meg vagyok győződve, kedvesen venné a szerkesztőség, ha az egyházmegye vagyoni és szellemi állásáról írnék.

Bocsánatot kérek, ezen oldalról előbb az egyházmegyei közgyűlésen fogjuk szellőztetni, és aztán terjesztjük a nyilvánosság eleibe. Addig, ha lehet is valami rothadt Dániában, legyünk testvéri szeretettel. *)

Solymosi István,

bögözi ref. pap, és ez idő szerint egyházmegyei rendes jegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

= E számunk utolsó ez évnegyedben. Szívesen kérjük illető előfizetőinket, hogy megrendeléseiket mielőbb megtenni sziveskedjenek, hogy lapunk küldésében feunakadás ne történjék. — Egyszersmind, értesíteni kívánjuk olvasóinkat, hogy „Prédikátori tárunk“ e negyedévre szóló három első ivét — tőlünk nem függő akadályok miatt — csak jövő számunk mellett fogják venni; de akkor okvetetlenül.

= Folyó évi március 10-én végrehajtott szabályszerű pap-választás folytán, Biró Károly fiátfalvi pap atyánkfia mocsolyai pappá választatott.

= (Halálozás.) Török József, barsi érdemesült esperes, Török Pál superintendens édes atyja, folyó hó 18-án, életének 94-ik évében meghalt. Őszintén veszünk részt a vesztes felett; mert a megboldogult egyike volt azon ös-alakoknak, melyek naponta fogyván, kivész közéletünkől az a puritán egyszerűség, mely méltó dísz volt protestáns voltunknak.

= (Gyász hír.) Boér Károly, a sz. szolnoki egyházmegyébe kebeleztet rátoni egyháznak köz kedvességben állott lelkésze, 10 éven át egyházmegyei ügyvéd, s 1867 óta egyházmegyei ülnök, lelkészi hivataloskodásának 17-ik

*) Amen!

Szerk.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

évében, életének erőteljes férfiú korszakában, 10 napi súlyos szenvedés után, f. évi március 10-én meghalt. Ifju nőt, s neveletlen kiskoru árvákat hagyott hátra maga után. A korán elárvult kis család a legjobb férjet, s gyöngéd édes apát siratja; szilágy-szolnoki egyházmegyénk pedig egy tiszta keblű emberbarátot, s lelkiismeretes hivatalnokot veszített el a korán elhunytban. Béke lengjen porai fölött!

„ARANY-KÖNYV.“

= Belső-farkas utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire ujabban adakoztak a Kömőcsi Márton k. e. tanácstag gyűjtő ivén: Horvát Jánosné 40 kr, Ilyés Márton 20 kr.. Bányai János 20 kr., Nagy József 20 kr., Baga György 20 kr., Szathmári Sámuel 20 kr., ifj. Szabó István 15 kr., Szabó András 10 kr., Vig Pálné 1 frt., Nagy Péter 10 kr.. Kocsis István 10 kr., Bányai János 10 kr., Kovács István 20 kr., Lehoeki János 20 kr., Székely György 12 kr., Török Márton 10 kr., Deretei Györgyné 10 kr., Deretei György 20 kr., Vári Mózes 40 kr., Szász Istvánné 20 kr., Hanc Sámuel 20 kr., Székely Mihály 10 kr., Bányai Péter 10 kr., Baga János 10 kr., Mezei József 10 kr., Gál Józsefné 20 kr., Boros Mihály 20 kr., Ince István 10 kr., Dózsa István 10 kr., Havadi István 20 kr., Gergely János 20 kr., Masin Antalné 40 kr., ifj. Szász András 20 kr., Szász András 30 kr., Fogarasi Jánosné 10 kr., Kecskemétiné 20 kr., Bruzer József 10 kr., Kömőcsi Márton 1 forint, Pataki István 5 frt. Összesen 13 frt. 37 kr. (Betéttett a takarékpénztárba.)

= Szent kötelességemnek tartom a nyilvánosság előtt igazolni azon barátaimat, kik szenvedéseink enyhítésére felbuzdulván, munka-körükből másokat is irántunk! részvétre lelkesítettek. Ilyenek

1. Bogdán Mózes, solymosi ref. lelkész, gyűjtő ivén: Kuncli Arnold, rom. kath. 1 frt., Nemegyei Sándor 1 frt., Nemegyei Erzsébet 2 frt., és Bogdán Mózes 1 frt.

2. Péter Albert, rápotti ev. ref. lelkész ivén: Horváth Gáspár 1 frt., Király Ferenc 50 kr., Györfy Ferenc 1 frt., Gál János 20 kr., Radó Mózes 20 kr., Péter Albert 2 frt. Fogadják a nemes szívü hivatal-testvérek, s könyörületes lelkü adakozók méltó elismerésem, s forró hálám nyilvános kifejezését. Őr.-Boldogfálván, március 9-én, 1872. Fábri József, ev. ref. lelkész.

Nyiltposta.

11. Utrecht. N. B. és K. J. uraknak. Fogadják mindketten, baráti kézzorításunk mellett, köszönetünket. Önök gondolkoznak és dolgoznak: ez elismerést érdemel; s mi örömet megszavazuk. Csak előre!

12. N. Kend. S. J. Okvetetlenül adni fogjuk; csak egy kicsi kis türelmet kérünk, míg rá kerül a sőr.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.